LK. 3
ERI KLAS:
EESTI RIIK
ON OMA
KULTUURI
ÄRA
UNUSTANUD

KULTUURILEHT

SIRP

NR. 49 (2511) 10. DETSEMBER 1993 HIND 2 KROONI

LK. 4—5
KIRJANDUS
EESTI
VABARIIGIS

TÄMÄ TALO SOI!

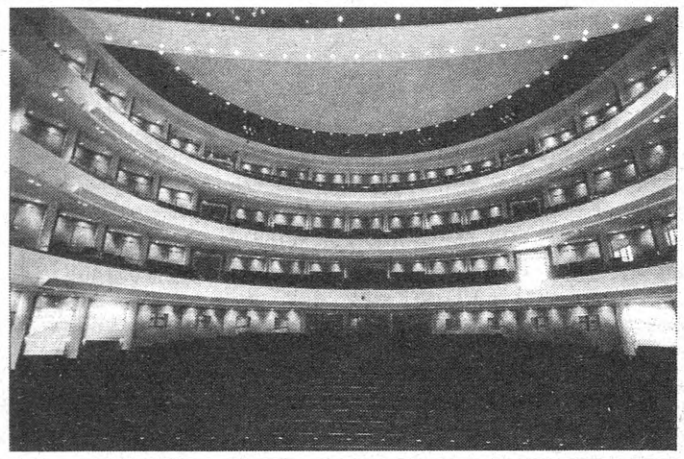

LAULAA, TANSSII, SOI!

Maja, mille ootusest ja saamisloost meiegi ajakirjanduses kord ja teine juttu olnud, heliseb tõesti. Ametlikult küll alles kümmekond päeva. 30. november 1993 kuulub Soome kultuurilukku: nagu juuresoleval pildil näha, lõikas kultuuriminister Tutti Isohookana-Asunmaa sel hommikul Rahvusooperi uue maja õilsas saalis läbi sinivalge lindi (muide, *Fiskars*i sajandivahetusest pärit rätsepakääridega, mis nüüd jäävad ooperimaja kaunistama), ja muusika võis alata. "Gloria!" hõiskasid seepeale Liszti "Missa Solemnist" sealsed asukad — Rahvusooperi solistid, koor ja orkester peadirigent Miguel Goméz-Martínezi juhatusel.

Tegelikult oli muusika selgi hommikul juba kõlanud. Kõigepealt avamäng soome esimesest, 24. märtsil 1852 esietendunud Fredrik Paciuse ooperist "Kuningas Karli jahilkäik" ("Kung Karls jakt"), mille üks metsasarvehüüd hakkabki publikut sellesse saali kutsuma. Ja seejärel õige üllatavalt. Sõna sai Rahvusooperi peadirektor Walton Grönroos, et kinnitada: kaunis kingitus, Soome esimene tõeline ooperimaja, võetakse tänuga vastu. Äkki sekkus peokõnesse orkester — ja peadirektor läks sujuvalt üle laulule. Nüüd oli publiku ees maailmanimega laulja Walton Grönroos, et ette kanda kauasele ooperidirektorile Alfons Almile pühendatud helitöö, sõnad Lassi Nummilt (sealt siinnegi pealkiri) ja muusika Ilkka Kuusistolt.

Sadakond ajakirjanikku veerandsajalt maalt (ka päris kaugelt, Jaapanist ja Peruustki), kelle Soome Välisministeerium kokku oli kutsunud (kas poleks tore, kui meie Välisministeerium kas või NYYD-ile mõne vaatleja kutsunuks?), kannab hoolt, et soomlaste rõõm üle ilma kostaks. Aga et maailma modernseima lavatehnikaga ooperimajas ka suurepärane trupp tegutseb, tuleb seal edaspidigi silma peal hoida. Eriti meil, sest särav ooperimaja Helsingi südalinnas on ju nii lähedal. Sellepärast järgmises "Sirbis" lähemalt esimestest uue lava jaoks sündinud lavastustest. Tänane jutt avapidustustel "Luikede järve" juhatanud Eri Klasiga sai sealt aga ainult tõuke, et kodustele teemadele kanduda.

(Vt. lk. 3.)

TÕELINE JÕULUÜLLATUS!

ILUS JÕULUKINK ENDALE JA OMA PARIMATELE SÕPRADELE ON "PERIOODIKA" AJALEHTEDE-AJAKIRJADE AASTATELLIMUS.

ASTUGE LÄBI

15.—22. dets. (välja arvatud pühapäev, 19. dets.) kella 10-st kuni 15-ni Tallinnas, Suur-Karja 11 II korruselt (raadiopoe "Rekord" vastas): sealt saate tellida

- ajalehti "Sirp" ja "Õpetajate Leht",
- ajakirju "Akadeemia", "Autorevüü", "Eesti Arst", "Eesti Loodus", "Haridus", "Keel ja Kirjandus", "Kultuur ja Elu", "Looming", "Loomingu Raamatukogu", "Maakodu", "Põllumajandus", "Teater. Muusika. Kino", "Tehnika ja Tootmine", "Vikerkaar", "Raduga", "Linguistica Uralica", "Geoloogia", "Humanitaar- ja Sots. teadused", "Keemia", "Füüsika. Matemaatika" ja "Ökoloogia".

Üliõpilastele ja pensionäridele on jõuluvanal tellimiskviitungi vormistamisel varuks kena kingitus — 30% hinnasoodustust.

Samas saate soodsa hinnaga osta ka kirjastuse väljaandeid.

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

KRONIKA

12.—14. NOVEMBER

● Saksamaa Liitvabariigis Karlsruhe Riiklikus Muusikaülikoolis toimus võistlus kammermuusika ja klaveri grupis, milles eesti muusikud silmapaistvaid tulemusi saavutasid. Kammermuusika grupis võistlesid keelpillikvartett, klaveritrio, plokkflööditrio, puhkpillikvintett jt. Esimese auhinna võitis kitarrikvartett, mida suurepärase tulemuseni juhendas Eestis hästi tuntud kitarrist Boris Björn Bagger.

Pianistide võistlusel sai esikoha **Toomas Vana**, kes õpib Kalle Randalu klaveriklassis.

Võistluse žüriidesse kuulus 14 rahvusvahelise mainega muusikaprofessorit Euroopast ja Jaapanist. Kammeransamblite žüriid juhtis Zsolt Nagy, pianistide žürii esimeheks oli prof. Rudolf Kehrer. Kõik see oli sensatsiooniline Karlsruhe muusikaavalikkusele.

30. NOVEMBER

● Voldemar Panso sünniaastapäeval sai Panso-preemia laureaadiks lavakunstikateedri XVI lennu tudeng ja noor näitleja **Katariina Lauk**. Teatrivaataja teab teda eelkõige Juliana Noorsooteatri "Romeost ja Juliast", aga ka peaosalisena sama teatri "Valgest abielust", Mašana "Kolmest õest", Tilliena "Saialilledest", samuti mängib ta äsjalavastunud diplomietenduses "Põud ja vihm...". Preemia anti kätte lavakunstikateedri värskelt remonditud majas Toompeal.

2. DETSEMBER

Leo Lapin

Jüri Okas

● Helsingis esitleti *Ars Fennica* kunstipreemia kandidaate. Žürii on välja valinud kümme kunstnikku. Märtsis 1994 otsustab Amsterdami Stedelijki muuseumi direktor R.H. Fuchs, kes neist väärib *Ars Fennicat* — 200 000 Soome marga suurust auhinda, mille on välja pannud Henna ja Pertti Niemistö fond. Kahe soome, kahe läti, kahe leedu ja kahe Peterburi kunstniku kõrval on selleks lootusi ka **Leo Lapinil** ning **Jüri Okasel**. *Ars Fennica* auhinnaga käib koos laureaadi näitus kolmes Soome linnas ja kunstiväljaanne, mis esitleb laureaadi loomingut.

Leo Lapini töid on praegu väljas Helsingi Taidehallis näitusel "Maa hing".

● Enne kui Estonia Teatri Talveaed täielikult jõulumeeleollu sukeldus (kavas kontsertetendus "Jõulususs", lauluõhtud jõuluvalguses, pidulik jõulumuusika puhkpillidelt jne.), jõudsid seal üles astuda **Ivo Kuuse** õpilased **Katrin Lehismets, Hanna Renter, Ain Anger, Martin Lume, Valmar Schotter, Arvo Kukka ja Lauri Vasar**. Kui otsustada õppejõu ilme järgi, mida Kalju Suure kaamera tabas, siis läks ettevõtmine igati korda. ➡

3. DETSEMBER

● Pekka Salmi kirjandusauhind anti üle "Palace'i" hotelli *Sky Bar*'is väga lähedal mängupõrgule ja võimalikult lähedal katusele. Preemiasaajad olid **Fanny de Sivers** ja **Hasso Krull** (alumisel pildil) ning žürii valiku üle võib nüüd soovi korral arutleda ja vaielda. Preemiat tumestab asjaolu, et auhinnasaajad peavad ränka tulumaksu maksma. Miks?! A. Langemets arvas "Eesti Ekspressis", et ju see on kauaoodatud-otsitud riiklik poliitika. Aga ei ole vist! Allakirjutanu sai eravestluses kultuuriministriga informatsiooni, mis viitab kahjuks organiseerijate ebapädevusele. EV-s on tegelikult ette nähtud mitu täiesti ausat nõksu, kuidas eraviisilise auhinna, stipendiumi vms. annetamine saaks toimuda ka ilma riiki raske rahaga koormamata. P.-E. Rummost ehk täpseminigi teavad neid nõkse juristid Kultuuri- ja Haridusministeeriumis. Kas või tulevikule mõeldes oleks kasulik nendega konsulteerida, kuigi konkreetsel juhul on vist juba hilja.

Peeter Künstler

● Kultuuriministeeriumi moodustatud komisjon eelistas "Sirbi" uue peatoimetaja valimisel **Tiina Tammeri** kandidatuuri Olev Remsule (häältega 5:2). 14. detsembril otsustab kandidatuuri sobivuse lõplikult kirjastuse "Perioodika" haldusnõukogu.

● Muusikaakadeemia lavakunstikateedri saalis, äsjaremonditud majas Toompeal oli esimene avalik teatrietendus, Madis Kõivu ja Aivo Lõhmuse **"Põud ja vihm nelätoistkümnendäma aasta suvõl"** lavakunstikateedri üliõpilaste esituses. Esietendus tähistas ühtlasi uue teatri sündi Tallinnas.

● Narva Kunstigaleriis avati **jõulunäitus**, milles osalevad Narva, Ivangorodi ja Sillamäe kunstnikud.

● Mustpeade Majas esitleti uut sihtkapitali. **Arno Tali nimeline sihtkapital** on mõeldud maa laste abistamiseks. Esimese annetuse tegi mõtte algataja "Maaleht" oktoobrikuus — 100 000 krooni. Sellele lisas põllutööminister Jaan Leetsaar Mustpeade Majas veel 100 000 krooni Eesti-Itaalia abifondi rahadest. Varsti võivad maakoolide õpilased toetuse saamiseks hakata avaldusi kirjutama. Esimese toetuse andis "Maalehe" peatoimetaja Raul Kilgas üle Palamuse koolile ja muuseumile.

7. DETSEMBER

● Puhkpilliorkester "Tallinn" on sellest hooajast jagunenud kahte puhkpilliansamblisse — 14 vaskpillist ja löökpillidest koosnevasse **Tallinn Brassi** ning topeltpuupillikvintetiks **Tallinna Puhkpillide Ansambel** —, kes mõlemad otsivad kohta Eesti muusikaelus. Tallinnas on end hästi sobitatud Estonia Teatri Talveaeda, kus Tallinn Brass Ott Kase juhatusel andis sedapuhku jõulukontserdi haardega Bachi koraalidest S. Bulla süidini tuntud jõululauludest.

● Pool aastat edukalt tegutsenud Lühikese Jala Galerii, mille rajasid tarbekunstnikud, laieneb. Teisel korrusel on nüüd kunsti väljapanemiseks kaks väiksemat ja üks suurem saal (sisekujundaja Malle Agabuš). Lühikese Jala Galeriis loovad omapärase miljöö moodne valge interjöör koos vanade detailidega. Välja on puhastatud originaalne vahvärksein XVIII sajandist.

8. DETSEMBER

● "Ilus ameerika lugu," ütles lavastaja Endrik Kerge Estonia Teatris 19. detsembril esietendavat C. Porteri muusikali "Can-can" tutvustades. Tore, et nüüd näeb Estonia laval kaht versiooni Pariisi kunstnikkonna elust: nii "Boheemi" kui ka "Can-cani" tegevus hargneb Monmartre'il.

Muusikali esitusõigused on Ameerikast ostetud — muusika kõlab originaalorkestratsioonis, mis dirigent Tarmo Leinatamme sõnul võib meie kõrvale pisut harjumatu tunduda, kuid pakub samas nii vahvaid kui uhkeidki kõlasid. Katrin Karismaa (ja Helgi Sallo) kangelanna La Mome Pistache oli 100 aastat tagasi, mil tegevus toimub, üks väga kaasaegne edasijõudnud naine. Hans Miilbergi (ja Voldemar Kuslapi) kohtunik Aristide Forestier aga ebatüüpiline operetikangelane, kes läheb läbi muusikali oma põhimõtete eest võideldes. Kuigi saja aasta eest toimunud sündmustik algab ja lõpeb kohtus, on see 1953. a. esietendunud lugu eeskätt hea meelelahutus. Lavastaja soovitab vaatajal end lõdvaks lasta ja nautida tükki, milles ei ole probleeme.

Pressikonverents teatri talveaias lõppes meenutusega, et leping lubab "Can-cani" etendada 40 korda kahe aasta jooksul. Kolm esimest on veel sel aastal — 19., 22. ja 29. detsembril.

● Kahe ülikoolilinna — Tartu ja Uppsala — vahel sõlmiti viis aastat tagasi koostöösuhted. Nüüd on kokku lepitud, et Jaani tn. 7 rekonstrueeritakse Uppsala maja. Rootsi ülikooli ja linna esindusmaja ümberehituskulud maksavad rootslased, igapäevane hooldus jääb Tartu kanda. Rootsi pool pakub abi ka spetsialistide koolitamisel.

SILLARAJAJA PREEMIA

Soome-Eesti Seltside Liit ja Soome-Eesti Kaubandusühing on asutanud Sillarajaja preemia. See antakse üksikisikule või kollektiivile, kes oma töö ja tegevusega Eestis või Soomes on kaasa aidanud Eesti ja Soome ning mõlema maa kodanike kultuuri-, majandus- ja ühiskondlike suhete arenemisele ja tugevnemisele.

Preemiat ei määrata regulaarselt, vaid eespool loetletud tingimusi silmas pidades.

Sillarajaja preemiaks on aukiri koos sobiva auhinnaga.

Esimene Sillarajaja preemia antakse kätte täna kell 15 Tallinnas Rahvusraamatukogus, Tõnismägi 2.

PÖÖRDE-HETKEL

Vastab ERI KLAS

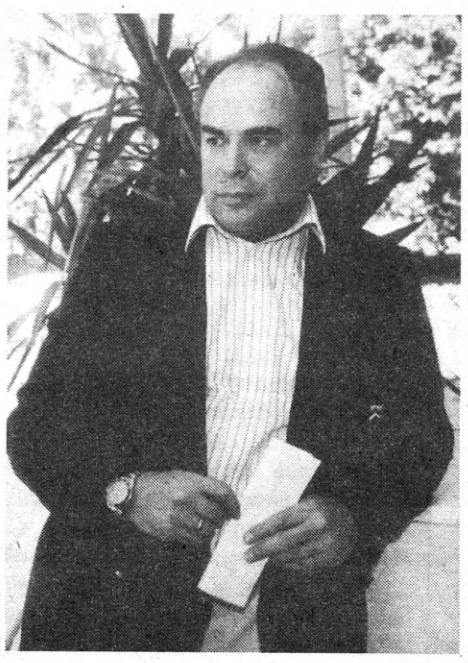

Foto: KALJU SUUR

Eilne Luik Nina Hyvärinen oli pressikonverentsil õige napisõnaline, ent tema rõõm — "See on unelm!" — ka tõesti ehe. Soome Rahvusooperis esietendunud "Luikede järv", tema võluv peaosaline, imeilus lavakujundus ja pehmelt voogavad kostüümid ning muidugi kaunis muusika tõstsid publikugi unistuste ilma. Oli kuidagi kerge uskuda neil päevil nii palju korratut: uus ooperimaja on rahva õnnelikuks teinud. Kas teidki?

Kindlasti olen õnnelik, et soome rahva unistus täitus. On teada, et sellel maal on väga head lauljad ja dirigendid, tänu uuele ooperimajale saab nüüd kogu Soomele osaks märksa laiem tähelepanu kui varem. Kui aga isiklikuks minna, pean pöörduma selle päeva juurde, kui esimest korda Soomes juhatasin. See oli 1967. aastal, kui Estonia Teater oli esimesel gastrollil Soomes, avaetenduseks "Luikede järv", mida juhatasin oma debüüdina välismaal. Vana ooperimaja legendaarne direktor Alfons Almi kinkis tookord kõigile estoonlastele metallist tikutoosi, millele joonistatud kaks luike ja kirjutatud: "Uue operimaja heaks"; minult võttis lisaks lubaduse, et juhatan "Luikede järve" ka selles ihaldatavas uues majas. Siis, 26 aastat tagasi, ütlesin muidugi kohe jaa, sest tol ajal oli ainuüksi reis Soome unistuste täitumine. Kui olin juba kinnitatud Soome Rahvusooperi esimeseks külalisdirigendiks ja uus hoone tõepoolest valmimas, küsis Almi, kas ikka lubadust mäletan. Mäletasin, ja läkski nii, kusjuures seni ei olnud ma Soome Ooperis balletti dirigeerinudki. "Luikede järve" juhatasin pärast Estoniat ainult Bolšois, käisime selle etendusega küll Pariisis, Tokyos ja Ateenas, kuid ligi paar aastakümmet ei olnud ma sellega enam kokku puutunud. Nii tuleb see ballett mu ellu märkimisväärsetel hetkedel. Muidugi olen õnnelik. Samas ka kurb, kui mõtlen, kui lähedal olime oma ooperimajale: projekt valmis ja isegi raha ehitamiseks olemas! Aga siis said määravaks hoopis üks hõlmikpuu ja lagunev majadekogum... Ehk närtsib hõlmikpuugi, nii nagu on närtsinud meie unistus. Olen veendunud, et meie, aga kardan, et ka meie lapsed, ei näe uut ooperimaja, sest praegu ei või Eesti riigi majanduslik seis seda küll lubada.

Viga on tehtud, kuid pole kindel, et sellest õppida oleme osanud. Kultuurile tehakse ikka ja jälle haiget. Miks?

Kõige rohkem teebki mulle valu meie kultuurielu hetkeseis. Eesti kui riik peaks vist esimeses järjekorras vaatama tänulikult kultuuri peale selle eest, et ta üldse olemas on. Just kultuuri kaudu oleme Eestit maailmale teadvustanud. Kultuuriinimesed olid ka need, kes astusid esimesed otsustavad sammud Eesti taasiseseisvumise teel. Hetkel on aga kõige suurema töö teinud nagu unustusse jäänud, märksa tähtsama koha on võtnud liikumiste ja parteide võitlused ja kemplemised. Kultuurile pööratakse tähelepanu pigem sõnades kui tegudes. Oleme kaotanud palju kultuuritöötajaid, kes on siirdunud välismaale — ent mitte suurt karjääri tegema, vaid end kuidagigi materiaalselt üleval hoidma — või kes on läinud hoopis teisele alale, et peret toita. On suur viga jätta oma eriala, sel juhul oleme valesti kulutanud oma energiat ja ka riigi raha. Kuid kellelgi ei ole õigust neid inimesi hukka mõista, kui riik ei suuda hoolt kanda, et kultuuritöötaja saaks väärilise tasu. Riigikogu on hoopis ametis, et tõsta taas saadikute palka... Saan aru nende aktiivsest ja raskest tööst, kuid siiski — meie sfääris ei ulatu töötasu isegi Eesti keskmise palgani.

Neid raha-, õigemini küll rahatuseskandaale puhkeb kultuuri ümber ju regulaarselt. Üks esimesi häält tõstnuid oligi aasta algul Estonia Teater.

Kõike ennetades kirjutasid mõned lehed juba veebruaris, et lähen teatrist ära, kui palku ei tõsteta. See oli vale informatsioon. Kirjutasin siis tõesti isikliku kirja Paul-Eerik Rummole, mis algas nii: jätkaksin meeleldi Estonia Teatris, kuid tahan juhtida kultuuriministri tähelepanu sellele, et oleme kaotanud neljandiku loomingulisest kollektiivist, sest palgad on alla Eesti keskmise. Möödas on kuid, oleme aasta lõpus, aga estoonlaste palgad on endiselt sama madalad.

Tahaksin meelde tuletada, et isegi siis, kui käis suur sõda ning iga mees ja püss rindel hinnas olid, leiti võimalus luua Jaroslavlis Eesti kunstiansamblid, moodustada orkester, meeskoorgi. Ma ei kujuta ette, milline olnuks meie kultuuripilt ilma Paul Pinna, Ants Lauteri, Georg Otsa, Gustav Ernesaksa, Eugen Kapi, Hugo Lepnurme, Roman Matsovi, Jüri Variste, Bruno Luki, Vladimir Alumäe, Paul Rummo, Evald Okase, Jüri Järveti ja veel paljudeta, kes tookord rindelt ära toodi. Neile kõigile anti siis mingisugune ellujäämise, elamise ja töötamise võimalus. Nüüd, kui ennast ise valitseme, paistab see hool olevat palju väiksem. Hindan kõrgelt neid inimesi, kes suutsid poliitiliselt raskeil aastakümneil hoida ja edasi viia eesti kultuuri. Kuidagi kiiresti unustatakse, tänu kellele meil kultuur üldse olemas on. Praegu, mil ei ole vastuseisu, on ju märksa kergem olla patrioot...

Seda, kui hädas kunstiinimesed on, näitavad ju ilmekalt Eesti Rahvuskultuuri Fondi kuhjuvad avaldused.

Mõnelgi juhul ei ole siin enam küsimus loomingulisest stipendiumist, vaid lihtsalt elatusrahast. Olen siin leidnud endale tõesti meelepärase rolli, suutnud hankida fondile miljoneid kroone, mida nüüd saame jagada nendele, kes seda vajavad. Teen kõike tasuta, aatelistest põhimõtetest. Aga paistab, et kulub veel palju aega, kuni meie rahamagnaatidel ja ka riigil areneb välja (kui arenebki) eetika, et ka teistele tuleb anda. Näiteks Soomes on samasugusel fondil tegemist, et raha tuleb liiga palju. Ka president Koivisto ei võtnud vastu juubelikingitusi, vaid palus saata kõik rahvuskultuuri fondile: ühe korraga laekus pool miljonit marka. Meil aga sünnib fonde ja seltse eeskätt selleks, et ennast jäädvustada või tähtsustada, aga mitte teiste abistamiseks.

Sellest murelikust jutust kostab siiski läbi, et olete Estonia Teatri peadirigendi ametit jätmas. Kas väsinud võitlemast?

Ma ei ole sugugi väsinud. Olen märksa rohkem energiat saanud alati tööst kui puhkamisest. Endiselt on mulle kõige armsam ja lähedasem oma Estonia Teater, mis kõigele vaatamata on püsti jäänud. Austan sügavalt neid inimesi, kes minimaalsest tasust hoolimata siin ikka edasi töötavad. Aga asi on muus. Kui pressinguaastatel oli just minu peal kahtlus, et jätan Eesti ja lähen maailma (küllap mu kommunikaabluse ja keelteoskuse tõttu), siis ma isegi ei mõelnud sellest. Sest tahtsin endale ja teistelegi tõestada, et ka raskel ajal on võimalik midagi ära teha. Kui vaja, sõitsin Moskvasse ja saavutasin, et meil oleksid instrumendid. Või võitlesin oma inimestele kortereid välja. Ja mind võeti kuulda. Uskumatu, aga olin siis võimeline viima oma teatrit mitte ainult paljudesse liiduvabariikidesse, vaid ka Soome, Rootsi, Norrasse, Prantsusmaale, Saksamaale... Aga praegu põrkun suuresti ükskõiksuse vastu. Olen rääkinud kolme pea- ja kolme kultuuriministriga ning kogenud, et minu läbilöögivõime ei ole küllaldane: raske olukord püsib. Tean, mida tähendab peadirigendi vastutus, olen kaalukaid pakkumisi selle pärast ära öelnud või oma nooremate kolleegidega jaganud. Sellegipoolest käisin mullu umbes kolm korda ümber maailma. Mõnele tundub see ehk väga põnev, kuid see kätkeb küllalt suurt tööd ja närvipinget, seda enam et kannan igal pool tegelikult kaasas neid muresid, mis mul Estonia Teatri pärast on. Ometi, sellest ei piisa — leian, et pole aus, kui ma isana siin, kodus, pole. Isiklik elu on mulle seda õpetanud.

Estonia Teater ongi mulle omamoodi pere, keda olen eelistanud ametlikele abieludelegi: need on karile jooksnud suuresti minu töö pärast. Nüüd, mil mul on juba lapselapsed, tunnen eriti, et lahutuses ei ole ühtegi võitjat. Sellepärast püüangi oma praegust peret karidest säästa ega taha samas, et keegi arvaks, nagu sooviksin kanda üksnes tiitleid, aga mitte vastutust. Seetõttu tahaksin nüüd vastutuse teatri eest anda ühele oma nooremale kolleegile. Olen sel teemal juba rääkinud ja esitanud kultuuriministrile vastava paberi, et aitan Estonias meeleldi nii nõu kui jõuga, kuid mitte peadirigendina.

Kas ligi 20 aastat täidetud peadirigendiametit maha pannes jääb teie hing rahule, et vääriline vahetus olemas?

Olen kavandanud selle hooaja repertuaari nii huvitava kui üldse võimalik — see on ehk kõikidest minu planeeritud hooaegadest intensiivseim —, nii et tahan lapse tervena ja täies elujõus üle anda. Inimene, kellele oleksin teatri rahuliku südamega andnud ja kellega olingi juba kokku leppinud, oli Peeter Lilje. Tema sarga peatsis tundsin eriti, et olen tegelikult ka oma eluteel nii tõtanud, nagu tõttaksin iseenda matustele... Nüüd peame läbirääkimisi järgmise kandidaadiga. Aga muidugi jätkan nii etenduste kui kontsertide juhatamist Eestis, ma ei saa mõeldagi, et sellest loobuksin. Minu kodu on Eestis ja mul on taskus Eesti pass. Jään Eestit esindama kõikjal, kus esinen, viies maailma nii meie muusikat kui ka muusikuid.

Kus lähemal ajal?

Minu tänavused plaanid on peale Estonia Teatri seotud Soome Rahvusooperi ja Århusi sümfooniaorkestriga Taanis. Lisaks on mul lepingud maailma paljude juhtivate orkestritega. Järgmisel poolaastal juhatan Los Angeleses, Chicagos, Philadelphias, Vancouveris, Amsterdamis, Brüsselis, Jeruusalemmas, Stockholmis. Minu kalender on täidetud juba aastasse 1996... Peale selle tahan nüüd, valituna Sibeliuse Akadeemia dirigeerimisklassi professoriks, ennast uuel alal proovida: 30-aastase tegevusega on vististi kogunenud, mida nooremate edasi anda.

Nii et Eesti pianistid sõidavad õppima Karlsruhesse, nüüd siis dirigendid Helsingisse?

Sibeliuse Akadeemia leppis sellega, et olen nii palju seotud kontserdireisidega. Peep Lassmann pakkus mulle samuti tööd, aga see eeldanuks pidevat Tallinnas-olekut. Ei usu, et tooksin Eestile rohkem kasu kõigest muust loobudes ja ainult kodus töötades. Arvan, et kas või ERF-i esimehena on mul rahvusvahelises ringluses suurem võimalus eesti kultuurile ainelist ja moraalset kasu tuua, kui kodus oma valitsuselt Estonia Teatrile raha mangudes.

Raha! Pärast eilset balletiõhtut arutasime, et küllap maksid siinse "Luikede järve" kostüümid üksi rohkem kui Estonia Teatris terve etenduse väljatoomine.

Ma ei hakka kedagi vaevama paljude faktidega, aga tooksin Norra Ooperi tehtud statistikast välja kaks doteerimisnäitajat: Soome Ooperis maksab riik igale piletile juurde 1752 Norra krooni (ja seda vanas majas!), Estonia Teatris aga 52 Norra krooni... Siin on teile selgitus, kuidas mõni riik "kannab hoolt" oma rahvusooperi eest.

Soomes käis
TIINA MATTISEN

Soome Rahvusooperis üritavad ehk ainult tantsijad oma varjust üle hüpata — Kari Hakli fotol katsetab seda Petri Toivase Narr "Luikede järves" —, Eestis eeldatakse sellist meisterlikkust igalt kultuurijuhilt...

EESTI KIRJANIK TÄNAVAL
ehk ellujäämise kunstist

ehk Ellujäämise kunstist

Läänemeremaade kirjanike liitude sümpoosion "Kirjanikud ja Euroopa" "Leipzigi III kirjandusliku sügise" raames.

Leipzig, 22. nov. 1993

Korraldaja "Friedrich Ebert Stiftung". Taasettekanne 7. detsembril Kirjanike Majas.

Ma püüaksin ühe näite varal selgitada meie olukorda Eestis. Näiteks võtaksin meie tänaseima päeva. Vahest on sellel ühisjooni olukorraga teistes endistes valede maades. Ma kirjeldan midagi konkreetset ja elementaarset, millest meil tuleb kõigepealt jagu saada, teades, et kõik järgnevad rafinessid ja vaimulennud vajavad püsivat vundamenti.

1960. aastal ehitati eesti kirjanikele omaette maja, kus leidis peavarju ka toonane Eesti Nõukogude Kirjanike Liit. Maja ehitust finantseeriti põhiliselt Moskvast ja otstarbeks oli mõistagi pühitseda ametlikku nõukogude eesti kirjandust, millel polnud puudust näidetest. Kaasajooksikuid on ju olnud alati ja kõikjal, kuid nende kõrval oli ometi ka õigeid, süüme-, au- ja kunstitundega literaate, kes kõige hädavajalikumate kompromisside abil hoidsid ärkvel ja käigus talutavat kirjanduselu. Nemad päästsid kirjanduse au ka rasketel aegadel: üheks hinnaks tänasest perspektiivist nähtuna oleks mälestus-, armastus- ja naeruväärne katse täita viimnegi pilu ridade vahel vihjete ja poolpeitviidetega süsteemi ebaloomulikkusele ja valelikkusele. Mõnikord läks see ka läbi, lugejad otsisid ja uurisid himukalt neid vihjeid, autor omandas ka kirjandusvälise autoriteedi ja sangari aupaiste asjassepühendatute hulgas. Ent asjasse oli pühendatud kogu rahvas oma terve mõistusega, mis ei läinud ju kunagi kaotsi. See ümbernurgahiilimine pole täna enam vajalik, vabadus haigutab meie ees kogu oma määramatuses. Kirjanikud peavad ennast ümber häälestama ja kirjandus saab tagasi oma väärtuse. Seda tuleb kõigil tunnistada, ainult mõned vajavad rohkem aega, et vastavalt käituda. Viiekümneaastasi harjumusi ei murra üleöö.

Maa on vaene ja tühjaks riisutud. Süüdlased on teada, aga oma kuritegu ei suuda nad heaks teha. Patukahetsuseks või kättemaksmiseks pole nad enam elus või on juba liiga põdurad. Valitsusel ja Riigikogul tuleb lahendada tuhandeid probleeme, ja teatavasti tuleb söök enne kultuuri. Seega on lakanud nõukogulik väidetavate kultuuriväärtuste hüpertroofia show'na ja Potjomkini külladena väidetavasti kultuurivaenulikule Läänele. Ja hea on, tänu jumalale. Uus kultuur peab omandama hoopis tagasihoidlikuma ja tasakaalukama paiga, ta peab sobituma uute realiteetidega. Seda muidugi kriitiliselt, oma õigusi nõudes, osutades just kultuuri ainulaadsele tähtsusele väikerahvaste puhul, kuid ka mõistes, et nüüd tuleb ise enda eest seista. Võitlus tarbimismentaliteediga on palju raskem, kui iganes oli võitlus ainuõige ideoloogiaga.

Oma esimese toimena põhjustas see uus arusaam šoki, vallandades palju nõutust, hädaldamist ja kultuuri allakäigu tundeid. Kirjanduslikus loomingus tekkis lausa paus, sest uus elu paistis algul olevat lihtsalt liiga segane, kaootiline, läbinähtamatu: puudus ju distants toimuvaga. Aegamisi aga tunnetatakse uusi võimalusi, uusi seaduspärasusi, ka oma vastutuse, oma initsiatiivi tähtsust ning paratamatust õppida elama ilma patuoinata, ilma vaenlaseta. Juba tajutakse tugevasti ka mitte eriti meeldivaid uusi süsteemisundusi, millega kolmanda tee puudumisel tuleb leppida või vähemalt arvestada. On juba tõsiseltvõetavaid kirjandusteoseid, mis markeerivad uut algust. Tuleb saada konstruktiivseks, tuleb haarata iseendal patsist nagu Münchhausen, et end soost välja tõmmata.

Tagasi kirjanike maja juurde. Privatiseerimise käigus sai Kirjanike Liit kogu maja tagasi ja tal tuleb seda ka hallata. Kuna riigipoolne doteerimine on muutunud rohkem sümboolseks ja võib-olla langeb täiesti ära, tuleb leida teid, kuidas alles, ellu jääda. Küte, elekter, vesi, telefoni- ja faksimaksud jne. tahavad maksmist, põhikohaga töötajad tahavad palka, autorid, ennekõike pensionärid, vajavad abi, kõik areneb kutseühingu, seega ametiühingu suunas. Mida me tegime? Me üürisime terve korruse, kus varem funktsionäärid ruumiga priiskasid, Soome Instituudile — hea hinna eest mõistagi. Esimesel korrusel asus hiigelsuur raamatupood. See poolitati ja poole said endale "Philipsi" ja "Samsonite'i" esindajad, hea hinna eest mõistagi. Liit ise kolib kokku oma ajakirjaga "Looming" ning jagab temaga ühte korrust, pretendeerides kolmele toale seitsmest. Oma siinviibimisega täna ja homme olen ma natuke reeturlik oma kolleegide suhtes, kes just praegu rassivad kolida, veavad paberist ajalugu kas prügikastidesse või arhiividesse, otsivad tarvitust koomaletõmbumise tõttu ülearuseks osutunud ja üpris kulunud mööblile. Kolmapäeval ma liitun nendega. Kui kolimine on möödas ja soomlased on püstitanud tellingud oma korruse ümberehitamiseks, saavad neist paljuütlevad kulissid kirjanduskonverentsile (provisoorse) tiitliga "Kirjandus Eesti Vabariigis". Varem ja tänagi sümboliküllase musta laega saali jätsime targu endale, aga me üürime seda puhuti välja, hea hinna eest mõistagi. Konverents peaks olema katse teha jäädavalt lõpp hädaldamisele ja paremini tunnetada uusi paratamatusi, seega otsida konstruktiivselt uusi teid nii elus kui mõtlemises kui nende mõlema väljendamises. Seejuures küsime loomulikult ka seda, mis on tõesti paratamatu ja mille eest oleme "tänu võlgu" valitsuse vastutustundetusele või mõistmatusele või ka lihtsalt lollusele. Uut tuleb ka teoreetiliselt töödelda ja sõnastada. Hoolimata tugevatest sarnasustest Ida-Euroopas, on süsteemivahetusel igal maal oma nägu ja selle jooni tahame kollegiaalselt uurida, andes sellega ühtlasi endast elumärki ja ehk toimides meediumeski, sest PR, yoy know!

Panuseks on: kas murda või murduda, see viimane kokkumurdumise tähenduses, järelikult on siin välistatud igasugune küünilisus. Üks meie aforistlikke luuletajaid Aleksander Suuman on väljendanud olukorda järgmiselt: EESTI KIRJANIK TÄNAVAL. See on pealkiri. Tekst kõlab: Ja polegi samba otsas? Ometi midagi uut! Kirjandus pöördub tagasi normaalsuse juurde selles mõttes, nagu seda sõna mõistetakse igipõlistes demokraatlikes ühiskondades. Vabadus on midagi käestlibisevat, mida kõige paremini saab kinni hoida ja tunnetada konarjate tõeste sõnadega. Võib-olla. Tehkem katset. Aga ennast üle hindamata.

MATI SIRKEL

KAUGEL ENSV-st

Back in USSR oli ainuke aimatav vari, mis häiris pisut kirjanike kongressi kulgu 7. detsembril. Kui mitte arvestada raudseid ja betoonseid kolinaid Kirjanike Maja sees ja ümber kogu päeva jooksul, kuid need olid siiski kõigest *out* (või lihtsalt "aut", nagu ütleb reakodanik). Iseenesest naljakas lugu: koosolijad ei uskunud suuremat institutsioonide vääramatusse ja samas ei võinud nad kuulda iga lausutud sõna, sest ehitusmüra on osa meie tänapäeva ideoloogiast. **Mati Sirkli** olusid vaagiva artikliga oli teil juba võimalus siinsamas leheküljel tutvuda, talle sekundeerisid päeva esimesel poolel **Paul-Eerik Rummo, Andres Langemets** ja **Vladimir Beekmann**. Nad kõik tegelesid oma vaatenurgast lähtudes kirjanduse organisatsioonilise küljega, pööramata suuremat tähelepanu ideoloogilistele küsimustele. Ministri puhul oli säärane hoiak isegi hämmastav, sest ajastu mall eeldanuks justkui erakonnapoliitilist enesereklaami ja varahaldaja ettekirjutusi. Rummo ei ole siiski poliitilise propaganda mees, ta tajub väga hästi Kirjanike Liidu kui organisatsiooni argiprobleeme (mis on suuresti ainelised). Kahjuks oli tal vähe konkreetset öelda. Rummo tõdes, et kirjandus/kirjanikud on segased ajad jõudsasti üle elanud ja oma sõnakuse suurel määral taastanud, mis lubab loota, et riik hakkab sõnakunstisse üha suurema tähelepanuga suhtuma, vältimaks mõttetut ja mõlemapoolselt hukutavat tüli. Langemets rääkis seevastu üsna iroonilist juttu, keskendus personalismi kriisile, kus eetilised tõekriteeriumid taanduvad müüva autorinime lummuse ees. Ilmar Laaban täiendas, et värskeimad andmed kõnelevad tõepoolest modernismi kriisist ja tänapäeva kultuurielu iseloomustab postmodernismi valduste sõjakas jagamine, eesmärgiks taotleda meie aja ehedat tunnetamist. Beekmann rääkis kirjanike organisatsiooni üldistest küsimustest muutuvas ajas ja tema vaatenurk ootaks kahtlemata kriitilisi vastukajasid nimelt juhul, kui need ükskord ajakirjanduses trükituna ilmuvad.

Eelkõnelejatele pakkusid opositsiooni **Hando Runneli, Ain Kaalepi** ja mõneti ka **Hasso Krulli** sõnavõtud. Eriti Runnel ei olnud rahul ainelise ellusuhtumisega. Ta rõhutas "vanamoodsaid" väärtusi ja hinnangulisi paradigmasid, mis on vastu müüvat loojanime esiletõstvale modernismiihalusele, seades põhirõhu rahvuslikult meelestatud "vaimsele väesalgale" ja hoolides vähe ainult majanduslikku heaolu silmas pidavast organisatsioonist. Ärritav oli Runneli käsitus naise rollist, ta rõhutas Juhan Luiga toel salongi kui naise kultuurilise eneseteostuse ideaalmudelit, vastandades "toitjat ema" nüüdisaegsele tarbijale-prostituudile. Runnel vihastas sellega välja Maimu Bergi, kes ei olnud solvunud mitte niivõrd kui naine (ja kunagine salongi perenaine), sest kes see üldse feminismist piisavalt teab, vaid kui euroopluse ideaalide poolehoidja. Vastuolu näis siiski olevat ennekõike sõnastuslikku päritolu. Kaalep rääkis omakorda nii õiget juttu, et seda ei sobi refereerimisega solkida. Akadeemiline, haritud keel ja selleks vajalikud eeldused on meie argimure nr. 1, see on igasuguse intelligentse suhtlemise alus. Muide, mure keele tänase seisu pärast oli üks valdavamaid motiive, mis sõnavõtte ilmestas, ometi üldistavat analüüsi sev vallas ei tehtud. Krull rääkis vähemuslikust intelligendist, kes vastandub "enamuste ühiskonnale", on kirjeldatav vaid negatiivsete terminitega, ei esinda "enamuse ideoloogiaid" ja avaneb kõrvaltvaatajale fragmentaarsena. Krull tundis suurt puudust oponentidest, ennekõike Kaplinskist, kes kohal ei olnud.

Päeva teist poolt täitsid **Astrid Reinla** ja **Pärt Liase** arutlused. Reinla eritles eesti kirjanduse uusi suundumusi, mis ei tähenda, et ta ise lahterdamist eriti pooldaks. Tema esile tõstetud "minakirjanduse" mõiste väärib omaette lahtirääkimist, mida me huviga ootama jääme. Leenu Siimisker pidas ettekande puuduseks seda, et Reinla hakkas oma suurt usku ja armastust eesti kirjandusse ja selle vastu põhjendama ja õigustama. Siimiskeri arvates peab kirjanikul olema rängalt eneseusku. Lias viitas Juhan Liivile, et peatuda unistuste ja karmi reaalsuse vahekorral tänapäevas. Lias heidab kirjanikele ette naiivset positivismi täna, kuivõrd lähimineviku suurused meil ja mujal on ses mõttes olnud sageli hoopis läbinägelikumad ja kriitilisemad. Lisaettekannetes kõneles **Kauksi Ülle** tänapäeva Eestist kui surveühiskonnast, kus kirjanikult/intelligendilt pressitakse välja "õigeid vastuseid". Omamoodi võimas oli aga **Toomas Raudam**, kes postuleeris mitu ühtaegu nii isiklikku kui ka üldist tõdemust: respekt on kriitika alus; kirjanik peab olema liigituste vastu (poliitika, ka feminism); kirjanik võiks olla selle poolt, millel pole nime (ei angažeeri, pole erakondlik); inimene peab rääkima enda nimel. Raudam tõi välja kirjanduse seose surmaga: kirjandus on võitlus ajaga ja seega ka vastasseis surmaga. "Surevad ainult surevamad ja surnud kirjanikud — kui me nõnda usume, siis on lootust ellu jääda." Ja enam-vähem nõnda konverentsi esimene päev lõppeski. Põhiline professionaalselt ajakirjanduslik tähelepanek oli: kõik ettekanded nõuavad lõplikku viimistlemist ja publitseerimist. Refereering on elava sõnaga võrreldes mannetu.

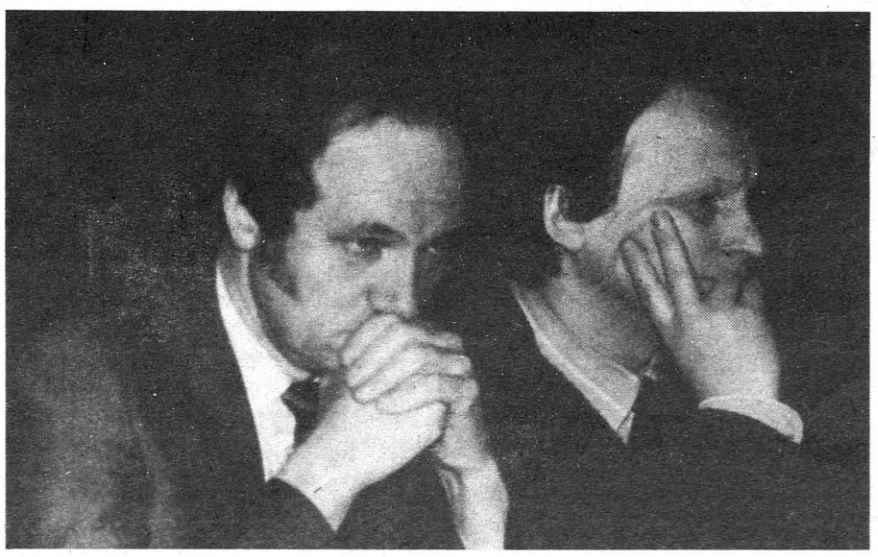

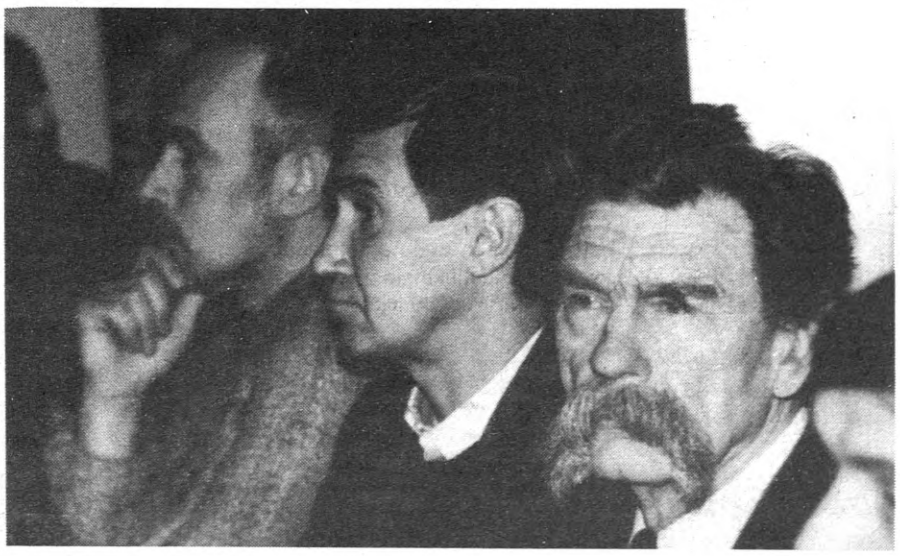

Fotod: KALJU SUUR

EESTI KIRJANDUSLIK VABARIIK!

Kirjanike konverents jätkus 8. detsembril poliitiliste seisukohavõttude tähe all. **Aivo Lõhmus** protesteeris müütilise korrumpeerunud rahamaailma müüdi ja vägivallatiine õhustiku vastu. Ta püstitas sisemiselt riukaliku loosungi: "Kogu võim valitsuse ja seadusandjate kätte, enne kui hilja!" **Arvo Valton** seevastu seostas poliitilisi pingeid isiksuse enesetunnetusega, enesemääramisega ja oli lauskriitika suhtes irooniline. Samas ta tõdes, et me oleme vabadusest veel üsna kaugel, et meil pole piisavaid garantiisid ega kindlustatust tuleviku vastu. **Peeter Olesk** jagas kuulajatega oma muret riiklike vahendite kasutamise üle. Kas on see ikkagi piisavalt mõistlik? Oleski meelest ei tajuta omaniku (olgu see riik või eraisik) seisundi kriitilisi aspekte; selle asemel et küsida, kuipalju miski maksma läheb, püütakse takkajärele eelarvesse korvata kärisevaid puudujääke. Pilt on üsna sarnane riigi halduselus, kultuuris kui ka hariduses. **Toivo Tasa** nukrutses oma repliigis, et varsti heidab terve maailm meile ette, et me oma maal muulasi segame, meie aga ei iitsatagi sellise jaburuse peale. Runnel arvas, et äkki oleks mõistlik välja kuulutada Eesti kirjanduslik vabariik, siis oleks väga mugav kõiki veidrusi seletada kirjanikuvabadustega. **Enn Soosaar** esitas põhjalikult viimistletud ettekande tõlkekirjanduse käekäigust Eestis viimasel sajandil, mille peaks eraldi publitseerima.

Päeva teine pool algas üpris tulise poleemikaga kollaboratsiooninähtusest kirjanduses. Teoreetilise kallakuga sõnavõtuga esines **Märt Väljataga**, kirjandusloolase ja elukogenud vaatleja positsioonilt rääkis **Heino Puhvel**. Esimene oli järsem, hinnangulisem, teine astus põhimõtteliselt igasuguse süükompleksi ja ühiskonda poolitava kohtumõistmise vastu. Eluliste tähelepanekutega reageerisid Laaban ja Iliste, viidates kumbki omal moel kompromisside raskele kunstile. Tegelikult oli ehmatavgi kogeda, kui puudulikult on see teema meil läbi arutatud. Püssirohulõhn hõljus õhus. Langemets ironiseeris koguni, et hea küll, kannatanud on sumud, vähemkannatanud õnnelikult hinges, meie siin saalis pikast istumisest väsinud — lepime siis kokku, et midagi polegi olnud! Ei jäänud vähimatki kahtlust, et diskussiooni (ja tõsise uurimistöö) jätkumine on eluliselt vajalik. **Rein Veidemann** ja **Kalev Kesküla** rääkisid kirjanduse ja ajakirjanduse suhetest. Veidemanni meelest on ajakirjandus oskamatult, aga üliagaralt tunginud kirjanduse pärusmaale. Kesküla arvas vastukaaluks, et viimasel ajal on ajuti raske eristada kirjaniku rolli ajakirjaniku omast. Ei teagi, ehk oleks aeg täpsustada hoopiski literaadi mõistet? **Piret Viires** rääkis kirjanduse müümisest ja kirjaniku enesemüümisest. Enamalt jaolt ei tasu kirjanikul sellist juttu üldse kuulatagi, aga ühes asjas oli Viiresel tuline õigus: olukord raamatuturul muutub normaalseks alles siis, kui meie elatustase saavutab inimväärse kõrguse. Lisaksin omalt poolt veel ühe tingimuse — ka meie tarbimisharjumused peavad enne kohanema uute oludega. Sellega konverents lõppes.

PEETER KÜNSTLER

P.S. Seltskondliku uudisena olgu öeldud, et 8. detsembril taasavas kohvik "Pegasus" pidulikult oma uksed.

EMIL TODE ROMAANI "PIIRIRIIK"

esitlemine 7. detsembril "Pegasuse" kohvikus

kukkus formaalselt läbi. Raamat on tõesti huvitav, kõmu tema ilmumise ootel on lämmatanud kriitika respektaablimad hoiakud. Kui eesti kirjandusõhustikus on midagi indiviidi tõsiselt riivavat aimata, vallandub kriitiline õletuli iseenesest ja jätab "objekti" püssirohutünni otsa lõdisema. Selle fenomeni vastu on mõttetu hakata. Muide, see tähelepanek ei või riivata kriitikuid kui isiksusi, sest nad saavad kergemeelsusest professionaalsete hoiakute najal priiks. Aga seltskonnaga on lood keerulisemad, seltskond on piiritult inimlik, ei respekteeri jumalaid ega ebajumalaid, vähim vihjegi ses suunas on seltskonnale otsejoones vastukarva. Piisas, kui öeldi välja: "Tundmatu eesti kirjaniku Emil Tode teos..." Juba küsib U. L.: "Kuidas nimi oli? Tobe?" "Tode," öeldakse, aga see pole kuigivõrd kuuldav. "No kui Tobe, siis Tobe," nendib U. L. Samas hüütakse veel kaugemalt: "Ei, U. L., hoopis Toode, Toode, noh..." Aga seda on veelgi vähem kuulda. Miskipärast on kõige rohkem kuulda "Tobe". Kohutav desinformatsioon! Raamatut esitlevad Harry Liivrand ja Hasso Krull. Nende dialoog on närvesöövv, sest Krull räägib normaalse inimese hääle valjusega. Krull ei kohane ebanormaalsusega. Liivranna jutust saab enamik kohalolijaist teada, et ta on kinos käinud ja pärast raamatut lugenud. Ta ütleb väga huvitava lause, mis kostab umbes nii: "Väga palju armastust ei sega elu hedonistlikult nautimast." "Ütle, kes on raamatu kujundaja," küsib täiesti kuuldavalt O.A. P.L., kes on raamatut juba lugenud, väidab, et teos on väga põnev ja nõtkelt sõnastatud, aga autoril jääb vajaka k u u l m i s e s t, mis lõhub kirjanduspärandi omaksvõtmisel järjepidevust. Mati Undil oli k u u l m i n e igatahes perfektne. Unti pole kohal ja tema ei kuule midagi. Allakirjutanu haaras kahe käega peast kinni lootuses enam mitte midagi kuulda. Ta oli raamatut lugenud. Tema muljed olid liialt värsked. Keegi vilistas, kellelgi oli vile. Kohal viibis kultuuriminister. Kirjastus "Tuum" müüs raamatuid, milles ilutses autogramm "Emil Tode". Raamat mõjus väga enesekindlana, iseenesestmõistetavana, jäävana. "Tuum" on auahne kirjastus, tasemel müstifikatsioon ainult kinnitab seda. "Piiririik". Kui ma õigesti kuulsin, soovitas Krull sageli piire ületada.

PEETER KÜNSTLER

EESTI KULTUURIFONDI AASTAPREEMIAD

PEAPREEMIA (3 X 1993 KROONI)

Lavastaja **MERLE KARUSOOLE** vabaõhulavastuse "Circulus" eest. Esitanud ajakirja "Teater. Muusika. Kino" toimetus.

PREEMID À 1993 KROONI MÄÄRATI

LEO NARBEKOVILE, Sonda endisele jaamaülemale, kollektsionäärile, auruveduri ajaloost koostatud näituse "Auruvedur Eestimaal algusest lõpuni" koostajale. Esitanud Kohtla-Järve Põlevkivimuuseum;

KARL PILVISTULE, Mooste külateatri "Virvendus" juhile — Mooste vallavolikogu;

kunstnik **REIN KELPMANNILE** (oma loomingu eduka esitamise eest 1993. aastal) — Eesti Maalikunstnike Liit;

RIHO UNDILE, nukufilmi "Kapsapea" stsenaristile, kunstnikule, lavastajale — stuudio "Tallinnfilm";

RENE EESPERELE, koolinoorte VII laulupeo kunstilisele juhile (kava valik, laulusaadete orkestratsioon, noorte dirigentide esiletoomine) — Eesti Muusikaakadeemia tudengid ja õppejõud;

arheoloog **SILVIA LAULULE**, Võrumaa rauaaja muististe uurimise ja Siksali (Misso lähedal) kalmistu arheoloogiliste kaevamiste eest — Eesti Arheoloogia Selts;

TIIA LOITMELE, tütarlastekoori "Ellerhein" peadirigendile (konkurssidel Tours'is ja Nantes'is sai "Ellerhein" II koha ja *grand prix'*; koolinoorte VII laulupeo üldjuht) — tütarlastekoor "Ellerhein";

autorite kollektiivile **HEINO PUHVEL, EERIK TEDER, HELJU NIGOLS** (A. H. Tammsaare "Kogutud teoste" 18-köitelise editsiooni väljaandmise ja lõpuleviimise eest) — Eesti Kirjanike Liit:

ANNE VALMASELE, Eesti TA Raamatukogu väliseesti kirjanduse osakonna juhatajale (väliseesti kirjanduse aktiivse tutvustamise eest Eestis) — Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing;

Viljandi Kultuuriseltsile "KOIT" (seltsielu taastamise ja elavdamise eest) — Viljandi Kultuuriselts "Koit".

VEERAND MILJONIT KULTUURILE,

AGA TULEVIK JÄLLE TUME

Intervjuu Kultuurifondi esimehe IVI EENMAA ja direktor KALLE LIIVIGA.

Aastapreemiad on määratud. IVI EENMAA, kuidas te kommenteeriksite juhatuse tehtud valikut? Kandidaate oli ju 24.

Kultuurifondi juhatus on seisukohal, et kultuur peab olema Eesti-keskne, mitte Tallinna-keskne. Seda põhimõtet järgib ka uue juhatuse koosseis, kuhu kuulub inimesi alates Ida-Virumaalt kuni Võrumaani. Me ei arva, et tähelepanu vajab ainult tippkultuur, mis on koondunud põhiliselt Tallinna.

Peapreemia Merle Karusoole "Eesti lähiajaloo olemusliku avamise eest suurejoonelises vabaõhulavastuses "Circulus" ("Vabariigist Vabariigini")" läks meie arvates küll õigesse kohta, kuigi kaalumisel oli ka A.H. Tammsaare kogutud teoste trükki toimetanud kollektiiv. Otsustasime, et üksikisiku pingutuste vili väärib seekord siiski esikohta. Teisest küljest — Mooste külateatri tegevusel oma kodukandis on samasugune tähendus, mis Merle Karusoo lavastusel kogu rahvale. Või Sonda endine jaamaülem Leo Narbekov, kes korraldas suurepärase näituse "Auruvedur Eestimaal algusest lõpuni". Kõik see on osa meie omakultuurist ja väärib hindamist, samuti nagu tippkultuuri kuuluvate meeste Rein Kelpmanni, René Eespere, Riho Undi või "Ellerheina" koori looming.

Kui palju suutis KF sel aastal eesti kultuuri toetada? Möödunud aasta lõpul "Sirbile" antud intervjuus lootis Kalle Liiv, et see summa võiks olla 100 000 krooni.

Meie toetused on tänaseks üle 250 000 krooni. Hea meel on, et suutsime remontida Underi-Tuglase Kirjanduskeskuse. See oli ühisprojekt Stockholmi Adsoni-Underi mälestusfondiga, mille eesotsas on Alur Reinans. Remont läks maksma 200 000 krooni.

KF ei saa küll doteerida väga suuri projekte, niisuguseid, mis vajavad riigi abi, aga oleme andnud stipendiume, toetanud seminaridest osavõttu ja paljusid kultuurile vajalikke ettevõtmisi — kokku võttes väga mitmesuguseid kultuuriüritusi. Jaanuaris loodame jälle "Sirbis" avaldada toetusesaajate nimekirja. Tahame ka tulevikus doteerida eesti algupärase kirjanduse väljaandmist, see on üks meie valitud prioriteete. Eriti oleme mõelnud luule kirjastamisele, mis majanduslikult omal jõul kunagi ots otsaga välja ei tule. Pool miljonit krooni, mida Maksuamet tahab meilt tagantjärele sisse nõuda, sest me ei võtnud tulumaksu inimestelt, kes kultuuriloteriil midagi võitsid, tähendab seda, et kakskümmend eesti algupärandit jääb ilmumata. Järgmiseks aastaks on KF-ile esitatud üle 150 abitaotluse. Kõik vääriksid arvestamist, aga KF-i edasised tegutsemisvõimalused on praeguse seisuga ebaselged. Kui me saame jätkata, võiksime 1994.a. prognoosida kultuuri toetamiseks vähemalt 300 000 krooni.

KF ei ole alates asutamisest 1987. aastal saanud riigilt ühtegi rubla ega krooni. Ise on raha teenitud, makstud riigimakse nagu tavaline äriline ettevõte, ainult erinevalt aktsiaseltsidest ei kuulu loteriist saadud tulu jagamisele omavahel, vaid läheb kultuuri toetamiseks. Riik peaks justkui õnnelik olema, et on üks lisaallikas, kust tuleb raha kultuurile. Ometi on alates EV seaduste kehtimahakkamisest iga aasta lõpul seistud probleemi ees: mis saab järgmisel aastal? Kalle Liiv, miks on KF-i tulevik jälle tume?

Meie ainukeseks sissetuleku allikaks on jäänud kultuuriloterii, mida oleme korraldanud vastavalt valitsuse määrusele 27. sept. 1991.a. nr. 61. Määruse p. 6 lubab Eesti Kultuurifondil korraldada "raha ja asjade loteriisid, millest saadud tulu eraldatakse täielikult rahvuslikele kultuuriseltsidele, klubidele ja ühendustele rahvuskultuuri arendamiseks". Nüüd on aga Maksuamet otsustanud maksustada kultuuriloto tegevuse vastavalt üksikisiku tulumaksuseadusele ja nõuab KF-ilt 522 725 krooni, mille me oleksime pidanud nende arvates loteriil võitnud inimestelt sisse kasseerima. See tähendab, et kui keegi võitis kultuuriloteriil 10 krooni, oleksime meie (koos vastava paberliku asjaajamisega) pidanud võitjalt 3 krooni 30 senti riigituludesse nõudma, 300-kroonine kohvikann oleks võitjale maksma läinud sada krooni jne. Maksuameti nõudmise aluseks on Rahandusministeeriumi kantsleri kiri, millega KF-i loterii tunnistatakse mitteriiklikuks. Meil on aga üksikisiku tulumaksust vabad ainult riigiloteriid. Sellega tühistab kantsleri kiri valitsuse eespool nimetatud määruse. Et asi nagu kord ja kohus segane oleks, on ka ministeeriumid selles küsimuses eri arvamusel: kultuuri- ja haridusminister P.-E. Rummo käsitab (kiri juulist 1993) kultuuriloteriid riiklikuna, Rahandusministeerium mitteriiklikuna, riigisekretär Ü. Kaevats oma kirjas aga tunnistab, et seadusandlikult pole üldse reguleeritud, mida Eesti Vabariigis tuleb pidada riiklikuks ja mida mitteriiklikuks loteriiks. KF-il ei jäänud muud üle, kui anda asi kohtusse, sest meie arvates on kultuuriloterii riiklik — kogu tulu läheb kultuurile ja loteriivõidu saajatelt üksikisiku tulumaksu nõuda ei tule. Ettevõtte tulumaksu loterii korraldamiselt maksab KF riigile niikuinii.

Kas uuel aastal kultuuriloterii jätkub?

Selle otsustab 14. detsembril Rahandusministeeriumi litsentsikomisjon. Eriti oluline on, kuidas lõpeb meie vaidlus Maksuametiga. Tegemist on ikkagi rohkem kui poole miljoni krooniga.

Aasta lõpp on käes ja KF-il jälle muresid. Lõpetuseks võiks tsiteerida "Eesti Ekspressist" Andres Langemetsa, kes arutleb riigi kavatsuse üle võtta ära kolmandik Soome ärimehe Pekka Salmi väljapandud kirjandusauhinnast: "Kui kultuurile kingitud raha kingisaajate taskust varastamine ei ole poliitika, siis jääb järele kõige tühipaljam taskuvargus."

E. A.

Valentin Pimsteini permanentses sundembuses viibiva Eesti telepubliku see osa, kelle kätte vaid ETV ja Ostankino saated jõuavad, võis laupäeval isikliku nõudlikkuse astmest olenevalt kas rõõmustada või nördida: Agatha Christie, kelle lool põhinevat meie oma telelavastust esietendati, on mõlemalt kanalilt järelejätmatult tulevate Mehhiko seebiseriaalide tootjate kõrval suur intellektuaal. Ehk nagu täie teadmisega nood mehhiklased *Mariks* ja *Roosiks* kodustanud 87-aastane vanatädi aeg-ajalt ikka ja jälle hämmeldunult konstateerib: "Nad on ju puhta lollakad!" Meeste-naiste kohta, kes neid jobutusi temale näitamiseks ostavad, ei tea ta õnneks midagi arvata. Aga see selleks.

Niisuguses kontekstis on **"McGregori juhtumi"** teleekraanile tulek muidugi meeldiv. Iseasi, et kui üldse nii hirmus vähe telelavastusi teha saab, siis võiks teadlikult pigem sügavamaid-tõsisemaid asju katsuda ette võtta: välismaiseid põnevuslugusid, ka päris häid, näitab eriti Ostankino ju niikuinii.

Kuid see samuti selleks. Pealegi on Christie jutu teletekstiks kirjutanud Kalle Käsper ja selle (debüüt)lavastanud Villem Indrikson kena korraliku töö teinud. Ent tund on liiga lühike aeg, et lavastusse peale mõrvaloo mõõdukalt huvipakkuva — korrektse ja arusaadava — lahtiharutamise veel midagi mahutada. Midagi, mis teatritükis ainsana tõelist põnevust võib tekitada: inimeste nähtavaks saavad suhted, reaktsioonid, tunded, mõtted — põline näitekunsti mängumaa.

Ma ei väida, et Christie'l midagi seesugust oleks sisse kirjutatud, hoopis vastupidi: teda lugedes naudime pigem külmade mõttekonstruktsioonide vaimukust kui inimvaimu elu. Ainult et raamat on üks ja lava või ekraangi täiesti teine asi. Nii kui meile elavat inimest näidatakse, tahame teda aina jälgida, ja et oleks huvitav! Uues telelavastuses võimaldatakse jälgida vaid erisuguseid olukordi, üks teise järel kiiresti vahelduvaid, et — kõik vajalik ära mahuks. Inimesed on välja kirjutamata, seega jäävad ka välja mängimata. Aga mõeldagu ometi, missugune seltskond koos: Ükskülа ja Ever, Ulfsak ja Reek, Tõnu Kilgas ja Carmen Mikiver takkapihta! Mida nemad kõik esitada võiksid! Siin teevad nad kõik, mis ette nähtud, aga ette nähtud on elavate huvitavate inimeste loomiseks vähe. Välise atraktiivsuse poolest jäid parimas mõttes silma hoopis Krall ja koerad, sisemise inimese täismõõdus rolliloomega aga lavakooli tudeng Margus Jaanovits.

Meie telelavastuse näitamise eel, ajal ja järel tuli Ostankinost Jean Anouilh' "Ornifle ehk Tuuleiil", peaosades Sergei Jurski ja Natalja Tenjakova. Teatrihuvilised, kellele need nimed veel midagi ütlevad, hüplesid arvatavasti aina ühelt kanalilt teisele ja tagasi ning mõni mõtles võibolla koguni nõnda meeletu mõtte, et me oleksime võinud oma loo ju ka niisugusele kellaajale sättida, millest hästi teame, et Moskvast teatrit ei näidata: nii siit kui sealt tuleb seda teadupärast nüüd üpris harva.

KADI VANAVESKI

ELDOR VALTER

16. X 1924 — 4. XII 1993

Rakvere linna, teatrit ja kogu Eestimaa teatrielu on tabanud valus kaotus. 4. detsembril suri **Eldor Valter**, Rakvere Teatri nimekaim näitleja.

Eldor Valter oli sündinud Rakveres 16. oktoobril 1929. aastal. Rakvere Teatri näitleja sai temast pärast Kulno Süvalepa stuudio lõpetamist. Visa töö ja pideva enesetäiendamisega jõudis Eldor Valter juba kuuekümnendatel aastatel teatri esinäitlejate rivvi.

Kes Rakvere teatripubliku hulgast ei teaks tema suurepäraseid osatäitmisi Tšehhovi, Strindbergi ja Huovise näidendites? Aga eriti südamelähedased olid Eldor Valterile rollid A. H. Tammsaare loomingu põhjal tehtud lavastustes. Mitme aasta vältel köitis ta vaatajaid ehtsate eesti talumeeste osadega, olgu see siis Tare Juhan "Vanades ja noortes" või taat "Mäetaguse vanades". Veel tänavu võis teda näha vana Andresena Vargamäel Raivo Trassi lavastuses "Jumalaga, Vargamäe!".

Pühapäeval jätab Virumaa jumalaga Eldor Valteriga, omakandi kultuuri suurmehega.

RAKVERE TEATER

Ärasaatmine 12. detsembril kl. 11 Rakvere Kultuurimajast.

ALGUSES OLI PIMEDUS

SIIM-TANEL ANNUSE NÄITUSEST GALERIIS "DECO"

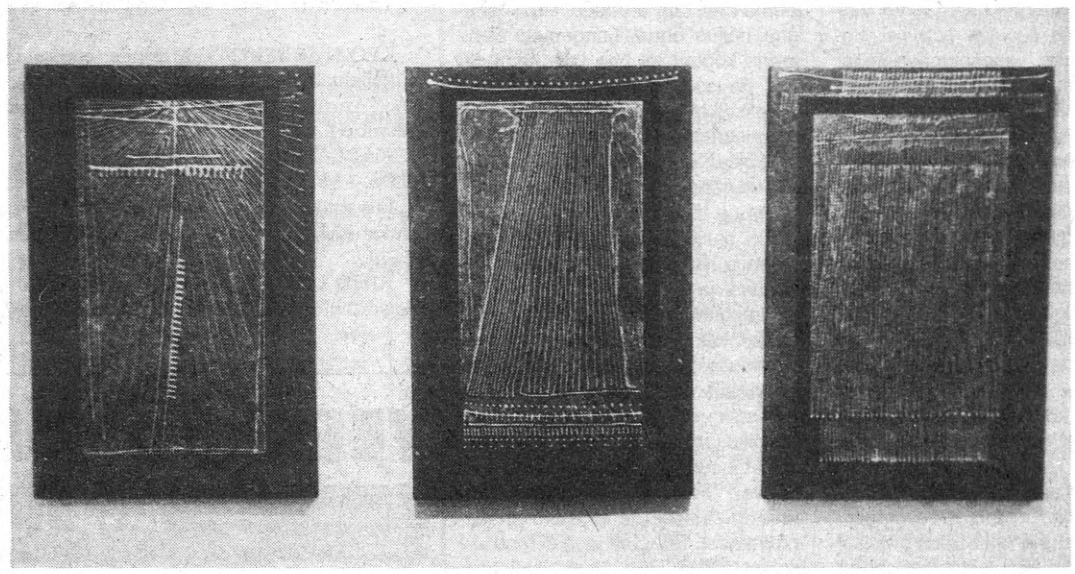

Foto: AIVAR KULLAMAA

"Kunstnikul on üleloomulikud võimed. Oma parimail hetkil seisab ta lähedal Loojale-Tundmatule ja on tema vahendaja",

ütleb Siim-Tanel Annus 1991. aastal. Kuid mitte iga kunstnik pole vahendaja ja mitte igasuguse kunst pole vahend suhtlemisel transtsendentsega. Vaid religioossetes kultuurides oli kogu kunst vahend, mitte eesmärk, nagu tegelikult kogu kultuurgi, kogu olemine. Praegust kunsti iseloomustab püüdluste pluralism ning vaid väike osa kunsti kuulutab end vertikaalsel teljel liikuvaks nähtuseks. Nii räägib S.-T. Annus mitte kunstnikust kui nähtusest, vaid pigem iseendast, esitades küll samas kunstniku ideaali, mille poole ta isegi püüdleb.

Iga kunstnik kasutab oma loomingut alateadvuse mänguväljana. Aga kui osad paiskavad välja oma varjatud ihade ja hirmude maailma, siis teised ületavad selles protsessis isikliku ning pöörduvad üldise poole, milles võib näha kogu kosmost, kogu olemist ning nendega suhestuvat inimest. S.-T. Annus kuulutab ennast sääraseks püüdlejaks, seda nii sõnalises kui ka visuaalses tekstis.

Näitusel "Deco" galeriis kasutab Annus tööde aluspõhjana lihtsaid geomeetrilisi kujundeid (ruut, kolmnurk, ring), mis arhetüüpsete sümbolitena peegeldavad kõiksust ja jumalikkust. Pindmine faktuur — kohati kaootiline, kohati korrastatud — näitab võimalikku välismaailma selle muutumises ja rahutuses, mille tagant kumab aga kõiksus oma igaveses harmoonias. Kunstnik kodeerib intuitiivselt oma suhted maailma ja kosmosega piltidesse, mis nõuavad vaatajalt lausa kontemplatiivset seisundit, et avaneks nende sügavam olemus. Selline kunst ei irriteeri, ei mässa, ta puhastab. Tema lähtepunkt on süüvimine iseendasse ja seeläbi püüe taju avardumisele, et kogeda teispoolset. Sisenedes iseendasse, loob kunstnik vahendi, et ka vaataja saaks kogeda sedasama, ja nii võivad nad — kunstnik ja vaataja — kohtuda pildiruumis — kosmose mikromaailmas.

"Maalin mustale. Tundub, nagu oleksin seeläbi lähemal loomisele — kõige algusele. Vaatan öist taevast — maailmaruumi ja näen, et olen osa algusest. Alguses oli pimedus..."

(S.-T. Annus, 1993.) Must ei esine Annuse töödes ometigi kaosena, mis vastanduks loodud maailma korrapärasusele, vaid pigem igavesti oleva algusena, alguse mõistena, mille adumise poole on inimkond oma algusaegadest peale püüelnud ja oma lõpuni — millegi alguseni! — püüdlema jääb. Olles osa igavesest algusest, annab kunstnik vaatajale võimaluse kasutada tema rajatud teed.

Irratsionaalsus on positiivne kategooria: ta võimaldab eemalduda välisest ning jõuda sisemise, sügavama olemuseni. Sedasama võimaldab ka ratsionaalsus, kuigi meie kaasaegses kultuurikontekstis on see tee keerulisem. Seetõttu eelistab S.-T. Annus irratsionaalset ja naiselikku alget — pimedust, ratsionaalsele ja mehelikule — valgusele. Samas ei lahuta ta neid vastandlikke nähtusi, sest harmoonia on saavutatav vaid nende ühinemise teel.

"Mu pildid räägivad algusest pimeduses. Ometi vajavad nad valgust, et end ümbritsevale teadvustada."

Mõnedel töödel helendab pimedusest sinine — jumalikkuse sümbol. S.-T. Annus loob sakraalseid pilte, mida võib vaadelda meie aja ikoonide või mandalatena. Ta kasutab oma kogemuse väljendamiseks arhetüüpseid kujundeid ja värve, valades seeläbi isikliku kogemuse üldisesse korrastatud vormi. Pilti saab lugeda nii intuitiivselt kui ka intellektuaalselt. Annuse tööde vaataja eelistab intuitsiooni, lisades samas kollektiivse alateadvuse teadvustatud kogemuse.

Kas ilu on jumalik? Kas inetus on kurjast? Esteetilise ja eetilise ühekssaamine, nende lahutamatus sümboliseerib S.-T. Annuse kunsti. Ilu, korrastatus ja väline harmoonia annavad ühelt poolt võtme sisemise ilu mõistmiseks, teiselt poolt aga on esimesed loogiline ja paratamatu tulemus viimasest. Siin ei saa rääkida ilust uusaegse esteetika raamides, lahutades ilu "puhtaks" ja "eesmärgipäraseks". S.-T. Annuse kunsti ruumis on ainult ILU. Kes aga julgeb vaadata ja ära tunda ILU — ükskõik kas valguse või pimeduse näol — mis annab võimaluse näha iseennast kõiksuses ja kõiksust iseendas? Kes suudab seda oma loomingus? Kes oma elus?

"Tahan oma loomingus seista lähedal algusele,"

ütleb S.-T. Annus aastal 1993. Vahendaja seisab ikka lähedal algusele, nagu lähedal ka lõpule, kogu olemise juures. Ka tema alustab kogu aeg. Nagu me kõik, sest algus on algus ja iga lõpp on algus.

KATRIN KIVIMAA,
3. detsember 1993

FELIKS KARK: "PEAN END ÜHA AVASTAMA"

13. DETSEMBRIL SAAB 60-AASTASEKS MEIE ÜKS TEENEKAMAID NÄITLEJAID FELIKS KARK.

"Endla" teatris käivad praegu Ralf Bentzky opereti ""Valge Hobuse" võõrastemaja" lavaproovid, Feliks teeb seal kaasa, aga esimesest vaatusest on ta vaba. Leidsin intervjuuobjekti lõpuks teatri palmisaalist — oma karikatuurinäitust üles panemas. Kolleegidele on tema mitmekülgsus teada: ta tegeleb ka estraadi, maali, fotograafia, potipöllunduse ja mille kõigega veel. Kuid et tema põhihobiks ja -tööks on ikkagi teater, siis intervjuus piirdume selle valdkonnaga.

Sünnipäeva kõrval tähistad ka 30-aastase lavategevuse juubelit?

Jah, kui ETÜ lavakunstistuudio kaasa arvata. Tegelikult olen laval olnud kauemgi, 1960. aastast tegin kaasa Tammsaare-nimelises isetegevusteatris (kooli näiteringist rääkimata). Kui ETÜ õppestuudio alustas, ütles mulle Tammsaare teatri tollane lavastaja Raido Murss: mis sa ikka sinna stuudiosse tükid, kui tahad kutselisse teatrisse tööle minna, võin su kohe "Ugalasse" sokutada. Mina aga jäin oma valiku juurde kindlaks ning ei kahetse. Ma usun, et meil olid niisama head õpetajad kui lavakunstikateedriski: Lauter, Tammur, Klaudia Tiidus, Helmi Tohvelmann, Karin Kask, Lea Tormis... Meie lennust on siiani teatrites Helgi Sallo, Piret Sikkel, Anne Margiste ja Robert Gutman.

Pärast ETÜ stuudio lõpetamist 1965 läksid kohe Rakvere Teatrisse?

Jah, Mai Mering kutsus. Minuga koos tulid veel Andres Pärn, Anne Margiste ja Piret Sikkel.

Nüüd on sul juba Rakvere ajaga tekkinud sobiv distants, mängid 1986. aastast Pärnu "Endlas". Missuguse pilguga oma Rakvere-aastatele tagasi vaatad?

See oli ilus aeg, eriti ilus oli loomulikult algus. Juba siis, kui ma Rakvere Teatrisse minekut alles kaalusin, käisid jutud, et seal on väga hea ja ühel meelel kollektiiv. See pidaski paika. Näiteks kehtis traditsioon, et töö käis paralleelt-ruppides ja proovi tegev trupp korraldas teisele alati esietenduspeo. Väga kuulsad olid teatriballid. Aga eks olulisimat rolli mänginud see, et ma ise olin noor. Kahekümne aastaga tegin Rakveres üle kaheksakümne rolli, ja kui paljude lavastajate käe all mul on tulnud töötada! Ainuüksi peanäitejuhte koguneb pool tosinat: Mai Mering, Raivo Trass, Rein Olmaru, Madis Kalmet... Üks lavastajaid, kes mulle on väga palju andnud, on Nataša Petrova Moskvast: ta tegi Rakveres külalisena mitu lavastust. Tal oli tugev pedagoogianne ja töö näitlejatega oli tal režiiliselt kõik täpselt paika pandud. Aga praegu olen ma Rakvere Teatri suhtes muidugi kõrvaltvaataja. Teatrit on kaua aega remonditud, ent ega enne remontigi publik vist eriti aktiivne olnud. Üks on aga kindel: see on Virumaakeskne kultuuriasutus, rahva tahtel ja kaasabil see kunagi ehitati ja ta peab edasi kestma.

Miks sa Rakveres olles korraga Pärnu kasuks otsustasid?

Ju siis hakkas Rakvere aeg ümber saama. Kui ma 1986. a. poleks ära tulnud, oleksin ilmselt siiani Rakveres. Üks olulisi põhjusi oli see, et minuvanustest naistest olid paljud juba ära läinud, ühel hetkel olid jäänud valdavalt vaid noored, mistõttu ma ei näinud enam perspektiivi oma rollidele: puudusid partnerid.

Ja Pärnust leidsid eest "oma" naispartnerid, "oma" režissöörid ja piisavalt tööd?

Jah, siin oli neid palju, pealegi ka hea vana kolleeg Rakvere-päevilt — Siina Ükskülа. Seitsme aasta jooksul olen Pärnus teinud 21 rolli, ühes asendavate sisseõppimistega. Mitu ilusat osa on sündinud koostöös Ingo Normetiga. Mulle meeldivad lavastajad, kes lasevad sul endal palju teha, ja kui sa vale teed lähed, siis õigel ajal sind suunavad, et oot-oot, siin võta veidi maha.

Millised on sinu enda meelest su paremad rollid? Kas oled pingerida püüdnud koostada?

See oleks väga raske, ikkagi üle saja rolli mängitud. Kui tagantpoolt ettepoole võtma hakata, siis Juhan Saar ("Toronto-Vilsandi"), Jean ("Sügisidüll"), Leon ("Tere õhtust, Leon!"), nimiosa "Zorbases", Rein Raasuke ("Vaheliku vapustused"), Sganarelle ("Don Juan") jt. Rakvere ajast meenuvad kõigepealt Mihkelson ("Mihkelsoni immatrikuleerimine") ja Šukšini vanataat ("Kas jääb kõik nii, nagu oli?").

Foto: KAIJU PRUUL

Missugust žanri sa eelistad?

Ma ei tahaks rääkida karakter- või koomilistest rollidest, mulle meeldib teha huvitavat rolli. Teater koosneb ju kahest maskist. Mind on muidugi kasutatud rohkem naerva maski poolel. Näitlejal peab olema rolle, millega ta saab end maha laadida, aga ka rolle, millega ta saab end akumuleerida. Kõik peab olema proportsioonis. Näitleja on kord selline huvitav nähtus! Ma ise ka ei tea, kes ma olen. Kogu aeg õpin end tundma. Ma pean uute rollide najal end üha avastama ja endale tõestama, et olen selleks tööks võimeline. Näitleja peab olema auahne.

Kogu "Endla" teatri nimel soovin sulle, et seda avastamisrõõmu jätkuks veel kauaks. 60 — mis see siis ikka ära ei ole!

Tead, ega ma tunnegi end 60-aastasena. Kogu aeg on tunne, et see on keegi teine, kes saab 60-aastaseks, mitte mina.

Juubilari usutles ÜLEV AALOE

Feliks Kargi suurt sünnipäeva tähistatakse "Endlas" täna, 10. detsembril Mika Waltari kelmikomöödiaga "Käbi kukub", milles juubilar mängib tüürimees Jonssonit (pildil), ning sellele järgneva "Vinge šouga".

JÄRJEKORDNE MONTAAŽFILM: HIILGUS VÕI VILETSUS

Režissöör Leo Ilves on endale nime kujundanud päris mitme kroonikakaadrite põhjal kokkupandud montaažfilmiga. Esimesel hetkel meenuvad "Väljak", "Loss", "Eesti mees sõdades" ja "Suvesõda", nüüd siis **"Isake Dracula"**, võimalik, et sellelaadset produktsiooni on Ilvesel rohkemgi. Kõik need minevikku käsitlevad filmid on mõjutanud vaatajate ajalooteadvust, õigemini, toonud seda teadvust tagasi. Kui varasemad montaažfilmid andsid vaatamise järel ainet jätkuvaks mõttetööks, siis seekordne jätab lõpuks vaid täiesti tühja tunde. Nagu ei oskakski enam midagi öelda.

Filmi algul konstateeritakse maakera pöördumist itta ning silme ette tulevad — järjekordselt, ja kes jõuab üldse kokku arvatagi, kui mitmes kord — 1988. aastast alates tüütuseni nähtud kroonikakaadrid sellest, kuidas ikka Molotov ja Ribbentrop oma allkirju kurikuulsa pakti lisaprotokollile maalisid; kuidas ikka 1939.a. oktoobris Eesti piiril väravad avanesid ning milline nägi välja teel liikuv punavägede kolonn. Muuseas, 1939.a. tuli lubatud baasivägedena sisse 25 000 meest filmis mainitud 20 000 asemel, ent see on pisike apsakas. Siis jälle korduvalt nähtud kaadrid 1940.a. suvest: räuskav Säre miitingul kõnelemas ning Riigivolikogu oma otsuseid vormistamas. Edasi tutvustatakse lühidalt Stalini elukäiku ning osundatakse võimuhaaramises parteiaparaadi ja intriigide tähtsusele. Võinuks veel märkida riikliku terrori osatähtsust, ent sellegi rõhutamine (või selle puudumine) pole filmi kohalt määrav. Kõigile teadaolevate sündmuste tõttu sattus väike Eestigi Dracula-Stalini võrku.

Järgnev on lihtsustatult kahevalentne: pikad ja äravahetamiseni sarnased katked Eesti NSV sõjajärgsetest kroonikatest, kus üks demonstratsioon järgneb teisele, kus kolhoosnikuks sunnitud talupojad kollektiivselt ajalehte loevad, kus üheskoos laulupeol vaimustusega lauldakse ülemlaulu Stalinile ning kõige tipuks suurejoonelised ettevalmistused suure juhi 70. sünnipäevaks. Teisalt pikitakse kroonikalõikude vahele intervjuusid nendelt, kes ühel või teisel viisil pealesurutava süsteemi vastu astusid (Rüütliristi kavaler Harald Nugiseks, kauaaegne metsavend Alfred Kaarmann) või kes otseselt Dracula loodud süsteemi rataste vahele jäid (küüditamisoperatsiooni ajal vagunis sündinud Viktor Abroi). Intervjueeritavatel pole ei süüd ega midagi muud, mida kahetseda, ning toimunu meenutamises pole ei ülepingutust ega eneseõigustust. Lihtsustatult mõjuva pelga vastandamise teed püütakse filmis muuta mitmeplaanilisemaks pealinna tänavatel jalutava elava Staliniga (Tõnu Kark), ent meid jälgiv ning meie keskel viibiv Stalin pakub huvi vaid Raekoja platsi turistidele. Meie keskel elava Stalini liini sissetoomine ei muuda käsitlust kõitvamaks, pigem saab see kohati kunstlikuks, võõrkehaks.

Tulemus jääb sõnumi ja adressaadita. Vanemad, sõjajärgse perioodi üleelanud inimesed ei taha tunnistada, et kogu nende elu oligi vaid nii üheplaaniline, ja ütlevad, et siinkohal on tegemist vaid ametlike kroonikalõikudega. Külvati vilja ja niideti heina ning söödeti loomi nii enne kolhoosi kui pärast seda, sest muul viisil eladal lihtsalt ei osatudki. Kuidas aga toona **elati**, seda film nende jaoks ei kajasta. Noorem põlvkond võib kogu asja vaadata juba samasuguse pilguga kui Egiptuse muumiat ning tüdineda üksteise otsa lükitud sarnastest kroonikalõikudest. Ühed tahavad toimuvat unustada, teised selleviisilisest interpretatsioonist enam ei huvitu. Ainsaks vahelduseks rõhutatult välise külje demonstreerimisele jääbki huvipakkuvam osa mõne intervjueeritavaga sellest, kuidas neid pandi võõra režissööri tarbeks mängima eesti külapulma ning selle peaosalisi. Siinkohal püütakse analüüsida ajastu kujutamise-kajastamise mehhanisme ja leida vastust küsimusele, miks oldi just nii- või naasugused.

Ilvese varasemates filmides oli vaatajal hõlbus leida ja valida endale sümpaatia. Kord oli selleks Kadriorus oma riigivanem või president, kord sakslaste (landesveeri seda) või Vene poole vastu sõtta minev eesti mees. Seekordses filmis tekib sümpaatia mõistagi intervjueeritava vana politseiniku, rindevõitleja või metsavenna vastu, ent kui palju neid oli? Rindevõitlus nõukogude võimu vastu lõppes juba 1944.a, metsavendlus hääbus 1950. aastate algupoole. Aga ülejäänud aastakümned Dracula-Stalini loodud süsteemi rüpes? Ilves jõuab lühikeste lõpuviidetega välja kuni Gorbatšovi visiidini Paide mail. Aga — "meie" ei olnud sugugi punavõimu demonstratsioonide esireas, "meie" ei läinud vabatahtlikult kaasa mitmesuguste totrustega. Olid teised, tegid teised. Aga kes ja kuidas, sellele vastust ei saa. Lõpuks nenditakse, et "kõike ei klaari ära ei päeva ei aastaga". Ka mitte ühe pealispindseks jäava filmimontaažiga.

KÜLLO ARJAKAS

UUS KOGEMUS

aine	aineta
substance	unsubstance

"AINE-AINETA" NÄITUST TUTVUSTAVAS KÕNES NIMETAS SIRJE HELME, SOROSE KAASAEGSE KUNSTI EESTI KESKUSE DIREKTRISS, PROJEKTI UUE GENERATSIOONI NÄITUSEKS, MÕELDES SELLE ALL MURRANGUT EESTI NÄITUSTE KORRALDAMISE TAVAS NING ÜLDSE ETTEKUJUTUSES KUNSTINÄITUSEST.

Tõepoolest, tabavamalt on vist raske seda megaprojekti iseloomustada. On ju Eesti oludes tegemist ühe näituse puhul lausa seniolematu taustaga, seda nii puhtmateriaalselt (rahad olid lahkelt kätte antud) kui ka vaimselt. "Aine-aineta" näitus on algusest peale planeeritud rahvusvahelise sündumusena, kuigi kõik osalejad on eesti kunstnikud ja näitus toimub Tallinnas (ekspositsioon Kunstihoones ja selle ees tänaval, Kunstihoone galeriis, "Luumis", "Sambas", Hirvepargis). Eesti- ja ingliskeelse kataloogi vahendusel jõuab informatsioon nüüdisaegsest eesti kunstist lähemale ja kaugemale välismaale. Nii et tegemist on lausa esindusnäitusega, mis on aga esmajoones vajalik meile endile.

Ando Keskküla on näituse kuraatorina ilmselt üks paremaid, kellel on kogemusena seljataga mitu Lääne meganäitust, mida ta on näinud nii seest- kui väljastpoolt, nii osaleja kui külastajana. See tõstab lati üsna kõrgele ja ta ongi valinud näitusele pakutud projektide hulgast sellised, mis tema kujutluses lähevad sünkrooni Lääne kunstielus toimuvaga.

Kunstnikud on ettevõtmist niimoodi ka tõlgendanud ning, nagu välja paistab, on tehtud kõik, et võimalikult täiuslikult realiseerida oma peas mõlkuvaid kõige hulljulgemaid kujutluspilte. Motivatsiooni andsid muuseas ka preemiad.

Paradoks on aga selles, et praegune Lääne kunstielu ise näib põdevat kriisi, idee- ja õhupuudust. Ei saa lugeda päris normaalseks, et ihaldusväärseimad ülemaailmsed näitused (Kasseli "Documenta", Veneetsia ja Whitney biennaalid, ka mitmed väiksemad kuraatoriprojektid) saavad Lääne tippajakirjade vastukajades lausa hävitavaid hinnanguid ja seda kõige autoriteetsemal tasemel. Ei olda rahul ei eksponeeritud kunsti ega näituse institutsionaalse küljega. Üks väheseid filosoofe, kes tegeleb nüüdiskunsti probleemidega, Akira Asada väidab, et filosoofidele ei paku praegune kunst lihtsalt huvi (siinkohal meenuvad võrdluseks Freudi, Heideggeri jt. inspiratsioonirikkad käsitlused sajandialguse või varasema kunsti kohta). Tundub, et kunsti institutsioon Läänes pole iial varem supelnud sedavõrd rahades, nagu ta teeb praegu, olles muust ühiskonnast suhteliselt sõltumatu. See mõjutab ka kunsti: et siin puudub vajadus eluterveks mässuks, näib kunst ja kunsti institutsioon olevat kriisis, stagnatsioonis. Kunsti institutsioon on järsku iseseisev, ent ta osutub hoopis elust isoleerituks. Elu mühiseb kuskil kunsti (institutsiooni) kõrval, nende kokkupuutepunkte on vähe või need on vaid välised.

Sel taustal mõjuvad muidugi naljakana meie kohati kramplikud Euroopasse jõudmise tõmblused, sest Euroopas on eesti kunstnikku ootamas oma lõksud. Ent iroonia peitub muidugi selles, et teist teed ka lihtsalt pole. Kui majandus, teadus, haridus ja kuritegevus muutuvad järjest rahvusvahelisemaks, kuhu siis kunstki pääseb.

Nii võib "Aine-aineta" näitust käsitleda kui katset teha ISE endale siinsamas Eestis üks Euroopa, üks Veneetsia biennaal, lähtudes väga õilsast ettekujutusest. Näitus tundub olevat väga loov ja ehk tal ongi meie kultuuri eneseteostuses ülimalt oluline roll. Puudub see tüdimus ja tülpimus, mis mõnelt Lääne näituselt vastu vaatab. Kus kriitik kõnnib saalist saali, näeb nimekate autorite töid ja küsib: "Noh ja siis?"

Foto: KALJU SUUR

Ly Lestberg. "Õhu lossid".

Ekspositsioonis domineerivad installatsioonid, videotega ja ilma. Tundub, et korralik installatsioon on kallis kunst ja siin ei piisa lihtsalt rämpsu kuhjamisest saali, nagu siiani *a priori* meil edumeelseks on peetud. "Aine-aineta" tõestab, et installatsioon juba ongi eesti kunstnike normaalne kunstikeel, millega end kontseptuaalselt arusaadavaks tehakse.

Mitmes installatsioonis valitseb ohutunne: **Mart Viljuse** võidutöö, **Toomas Kalve** (küll natuke häirivalt kabakovlik) labase olmeelu lavastus, **Jan Joonas Graps Grafsi** totaalne keskkond. Kuid see ongi üsna valdav meeleolu paljudes installatsioonides Läänes, sellise tee avas 1960-ndatel Dennis Oppenheim. Praeguses maailmas elamine tähendab turvalisuse ja garantiide totaalset puudumist ja nii peavad kunstnikud paratamatult selle küsimusega tegelema. Alates AIDS-i lendlehtede levitamisest "Aine-aineta" näituse avapäeval (**Destudio** linnavalitsuse poolt **keelatud** projekt "Tramm nimega "Ihu"") kuni püüdeni mõjutada inimese kõiki meeleorganeid mingi uue kogemuse andmisega, nagu seda võimaldavad **Jaan Toomik** ning **Jaan Jaanisoo** Tallinna tumeda alateadvuse ekshibitsiooniga (keldrikäigud linnamüüri all) Hirvepargis.

Justkui tasakaalustava vastandpoolusena esinevad rõhutatult elujaatava kunstiga **Raivo Kelomees** (video "Haarded ja embused", mille üks sõnumeid näib olevat meid ümbritseva loodus- ja arhitektuurikeskkonna KAITSMINE), **Ly Lestberg** ("Õhu lossid", unelus), **Peeter Linnap** ja **Eve Linnap** jt. Ning **Tea Tammelaan**, kelle biomorfne mööblidisain liigub mõtteliselt samas suunas, kuhu jaapanlaste uusimad otsingud tulevikutehnika disainimisel.

Tegelikult on Ando Keskküla väljapakutud idee, "Aine-aineta", erakordselt paljulubav ja avatud kõigile võimalustele. See asetab "aine" — mateeria / substantsi samale kõrgusele kui "aineta", s.t. vaimu / mittesubstantsi, mis on väga oluline. Sest selle kaudu öeldakse, et üks ei ole teisega võrreldes primaarne, nagu meile kõigile on nõukogude ajal õpetatud (et mateeria on primaarne). Seega lähtub näitus minu arvates väga perspektiivikast eeldusest: idealismi—materialismi dilemma kaob!

Kui nüüd pöörata rohkem tähelepanu poolusele pealkirjaga "aineta", siis üks meeldivamaid äärmusi on **Aili Vindi** "altar", puhtoptilistel seaduspärasustel baseeruv kunst (sinise, kollase värvi peegeldus puhtal valgel seinal), ent "aineta" on ka tervet näitust ennast ümbritsev intellektuaalsus ning iga uus isiklik kogemus või energia, mida vaatajale pakutakse. Peaaegu "aineta" on tegelikult ka **Rainer Kurmi, Jaak Saksa** elektrooniline meditatiivne video ning seda saatev muusika, mis on suunatud inimese psüühikas toimuvatele protsessidele.

Kummaline, kuidas astuvad omavahelisse mõttelisse dialoogi **Jüri Ojaveri** ja **Toivo Raidmetsa** tööd. Ojaveri ehitatud monumendi-nišis puudub skulptuur (mateeria) ise, ent ta on seal olemas mentaalselt. Samas, Raidmetsa õhkutõstetud auto (Kunstihoone fassaadi ees) kui mateeria omandab õhkõrnal neoontorustikul seistes kaaluta oleku. Mateeria "ainelisus" **haihtub. Efekt tuleb eriti** välja õhtupimeduses.

Raul Meele ekspositsioon jääb praegu nagu selle ja mingi teise näituse vahele, kuid Raul Meel toob näitusesse natuke värvi. Sest muidu näib olevat värv kui selline väljaspool "Aine-aineta" huvisfääri.

Tegelikult on iga kunstniku välja pandud projekt väike näitus,mis vääriks omaette kirjutamist. Siinkohal jäägu see artiklist välja, nagu ka statistikategemine esinejate kohta. Siiski peaks vist eraldi imestama selle üle, et "arhitektide ajastule" on eesti kunstis järgnenud "fotograafide ajastu". Praegu edukaimad ja ideerikkaimad kunstnikud paistavad olevat fotograafid, kes ongi juba suutnud meid uskuma panna, et fotograafia pole mingi perifeerne käsitööliik, vaid omaette väga põnev ja paljutõotav kunst.

"Aine-aineta" näitus on uue põlvkonna näitus ja sellisena tervitatav. Iseküsimus, kas kogu publik saab sellise kunstiga kontakti. Aga eks kunst pea ikka üldtunnustatud arusaamistest sammukese ees minema ja Eestis ta seda teeb. Tehnika tulevärk on meile alles uudne kogemus. Siit veel omakorda samm edasi oleks analüüsida tehnikaga kaasa toodavaid sotsiaalseid ja psüühilisi probleeme endid, aga selleks tuleb siin Eestis enne "valmis saada".

HEIE TREIER

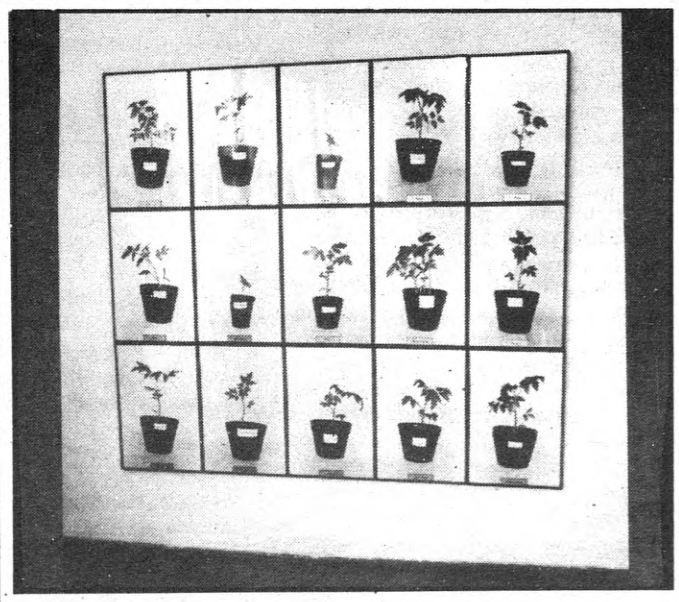

Peeter Linnap. "Eesti köök".

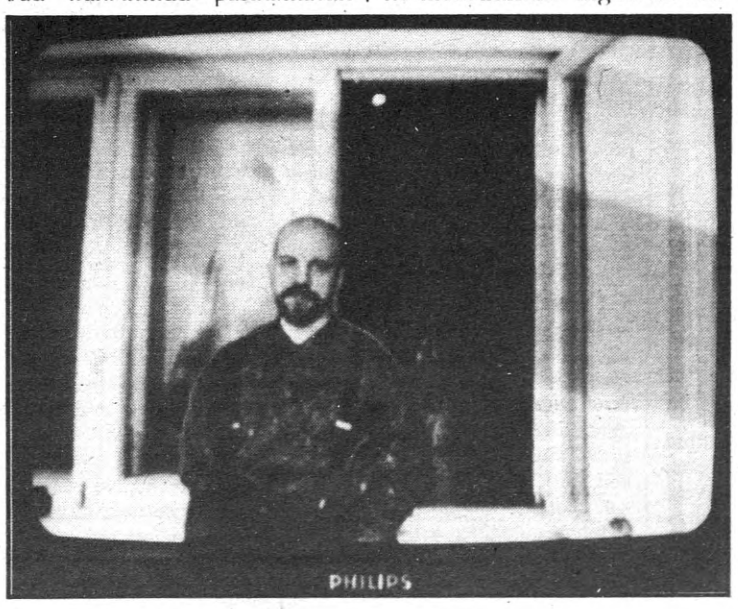

Peeter Laurits, Herkki-Erich Merila. "Tramm nimega "IHU"".

KURAATORI MÄRKMED SOROSE I AASTANÄITUSE

"AINE-AINETA" JUURDE

aine	ainetu
substance	unsubstance

Näituse kuraatori ees seisab hulk küsimusi, millele ta peab tahes-tahtmata vastused leidma. Eelkõige peab ta valima aga kahe põhimõttelise võimaluse vahel. Enamlevinud on komme, kus näitusele konstrueeritakse teema või deviis, reeglina vastandusi ja intriigi sisaldav ("Struktuur ja metafüüsika", "Face to Face" jms.) ning kuraator lavastab efektse näituse oma maitset ja kunstnike autoriteeti arvestades. Enamasti õnnestub kuraatoril vaevu-vaevu valitud töid valitud teemaga kokku sobitada ja enamasti pole sel tähtsustki. Selle variandi puhul käsitleb kriitika enamasti töid, mitte protsesse. Näituse lavastamisel on omad kindlakujunenud maneerid. Eriti Põhja-Euroopas. Valdav on, kui nii võiks öelda, "pingestatud tühjuse" printsiip. Sellest on saanud tegelikult suurem maneer, kui kunst ise ongi. Olen kindel, et sellise "pingestatud tühjuse" või minimalistliku lavastusega kaasaskäivat kogemuse stereotüüpi võib lavastada juba ka ilma kunstita.

Teine võimalus (aga võib-olla hoopis kohustus) on vähem atraktiivne, nõudlikum ja tülikam, kuid võimaldab anda momendi kunstist läbilõike mingi kindla parameetri järgi. Sel puhul on lavastus sekundaarne, ekspositsioon peab olema loetav, käsitletav. Tulemus annab võimaluse interpreteerida protsesse. Mõlemad on kuraatori näitused, ainult et eri eesmärkidega.

Teatud põhjustel valisin teise, vähem edeva võimaluse. Läbilõige eesti uusimast kunstist on esitatud teljel "Aine-aineta", see on läbi kunstniku suhte materjalisse, ainesse, kokku võttes aga reaalsusse. Suhe reaalsusse on iga kunstniku ees seisva paratamatu valiku küsimus ja sellisena ei tohiks seada kellelegi kunstlikke piire. Samas peaks see andma ülevaate valikute skaalast. Kui eesti kunst on valdavalt lähtunud Matisse'i—Picasso traditsioonidest, siis kõnesolev näitus on katse esitada eesti kunsti Duchamp'i traditsioonist lähtudes ning on sellisena ilmselt suurim nüüdiskunsti ülevaade Eestis.

Mulle tundub, et me vajame praegu provotseeringut, et alustada läbirääkimisi nende protsesside kirjeldamisega, mis eesti kunstis näiliselt märkamatult, tegelikult aga radikaalselt ja pöördumatult on toimumas. Ruumipuudusel ainult visandan ühe võimaliku käsitlusviisi, laotades eesti kunstile need probleemid, mille üle muu maailma kunstis praegu arutletakse. Selline käik tundub olevat vahelduseks värskendav, sest juba mõnda aega olen tähele pannud, et vaatamata meie tippkunsti välisele sarnasusele ("grammatikale") rahvusvahelise kunstiga, ei saa teda millegipärast selle kriteeriumide ja ideede alusel käsitleda. Näib, et lisaks ajalisele ebasünkroonsusele, millele on sageli viidatud, on veel sisuline (idee? kujund?) ebasünkroonsus.

Et üldse mingit uut võimalikku vaatenurka eesti kunstile leida, tuleb kõigepealt alustada

AVANGARDIST.

Mõnikord tundub, et meil oleks viimane aeg lõpetada mõiste **"avangard"** *kasutamine. See sõna näib olevat täielikult kaotanud oma tähenduse, jäädes pelgalt kohaliku kunstimaailma, õigemini ehk isegi seltsielu hierarhiseerimise vahendiks (avangardismist kui teatud kollektivismi vormist kirjutas H. Rosenberg juba 1940. aastatel). Avangardismiga märgistatakse sageli nähtusi, millel ei pruugi uudsusega erilist pistmist olla. Sõna väljendab pigem meelsushinnanguid ja on mahult peaaegu juba sama mis "põnev", "maru", "vahva" jm. Enamasti ei peetagi silmas uuenduslikkust, vaid töötamist avangardismi traditsioonis. Rahumeeli räägitakse endast kui avangardist, oma töödest ja ettevõtmistest kui avangardistlikest ja see näitab, kuivõrd mõiste uuenduslik tähendus on alla jäänud selle heroilise traditsiooni raskele tähenduste massile. See on ka arusaadav. Uuendus kunstis ilmub oma ajas üldiselt mittekunstina. Avangardism aga, saanud kunstiajalooks, pole võimeline uut, s.o. mittekunsti, enam "ära tundma" ning ei sobi seega selle tähistamiseks. Avangardismi kui mõiste kasutamise teiseks ohuks on selles traditsioonina peituv kohustus kõikjalt rindejoon läbi vedada, tekitades mõttetuid vastandusi, mis takistavad kunsti tegelikku seisu nägemast ja tõelisi kriteeriume leidmast.*

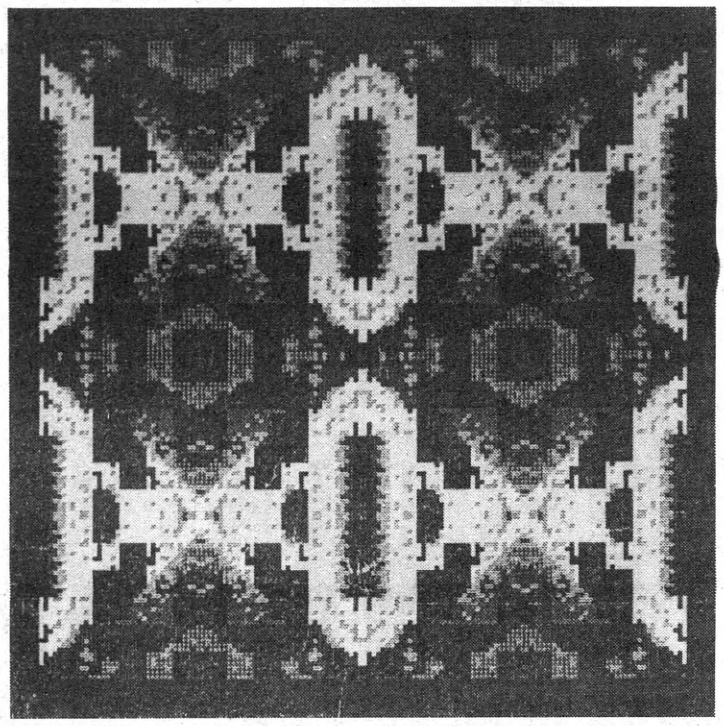

Rainer Kurm, Jaak Saks. "Varajane kevad".

Kunagise avangardismi kiire akademiseerumine on endiste kommunistlike riikide ühine tunnus koos sellega kaasneva liialdatud tähelepanuga uue ja vana piirile, nagu oleks selle piiri äratundmine kõigi asjade algus ja ots. Endistes Ida-Euroopa riikides tähtsustatakse arusaadavatel põhjustel tohutult üle avangardi kui vastasseisu sümbolit. Tundub, et seda mõtteviisi pole arukas kauem kaasa lohistada. Kui avangard ei märgi enam uut, siis — mis on

UUS?

Uudsus *ise on kaotanud oma uudsuse. See on saanud enesestmõistetavaks ja sel puudub tänaseks igasugune romantiline oreool minevikuga sidemete katkestamise või vastasseisu sümbolina. Uudsusest on tulnud pigem tüütu, võib-olla isegi traagiline kohustus, mida ühiskonnad vajavad oma stabiilsuse tagamiseks, tegelikult isegi elusolemiseks. See tähendab tootmise-tarbimise pideva tsükli kindlustamist. Uudsuse kultus on tsüklit käimashoidev jõud. Iseenese teadmata on avangard alati olnud selle kultuse agendiks. Kultus vajab oma riitusteks ruumi ja see ruum on olemas. Kultus viiakse läbi ruumis, mille kohta kasutatakse sõnu "audiovisuaalne ruum", "massimeedia auditoorium", "hüperreaalsus", "neoreaalsus", "reprodutseeritud reaalsus" jms. J. Baudrillard ütleb: "...sellest on tulnud reaalsus reaalsuse pärast, kaotatud objekti fetiš, mitte enam representatsiooni objekt, vaid salgamise ekstaas, iseenda rituaalne hävitamine."*

Kunst on suletud nõiaringi: tema missiooniks on ühest küljest tõelise reaalsuse pidev taastamine (kui irratsionaalne tegevus!), kuid ta ei saa seda teha ise uuenemata, iseenese stereotüüpe üha lõhkumata. Sellega satub ta aga sellesse kohustuslikku uuenemise masinavärki, millesse ta jälle oma suhte peab looma... Siit tuleb minu umbusk neisse, kes väidavad end tõe leidnud olevat, või puhast kunsti ja püsiväärtusi kaitsma on asunud. Ausam oleks tunnistada, et astutakse lihtsalt ringist välja. Katki pole midagi, enamasti tasub see end rahaliselt ära.

Uuenemine on organismi traagiline kohustus eluspüsimiseks. On muidugi üks šanss, mis paigalseisule lootust annab. Uuenemise kohustuslik masinavärk on nii totaalne, et kui tal midagi uut parajasti ette ei satu, haarab ta ka uue pähe vana järele. Vahel on see üllatav, vahel valmistab pettumuse.

Mõnda aega on Inglismaal, aga ka Ühendriikides pärast paarikümneaastast ikonoklasmi kolmemõõtmelise kunsti näol ausse tõusnud figuratiivne maal. Meie kohalik kunstimaailm õhkab kergendatult: eks me öelnud! Paraku asjata. Figuratiivsus naaseb, aga mitte endisel kujul — ta tuleb eelmise kogemuse võrra rikkamana ja seda meil vahelejäänud kogemust pole võimalik simuleerida. Avangardi printsiip, s.o. revolutsioonilised hüpped, praegu ei toimi, kunst muutub evolutsiooniliselt, eelnevat kogemust omaks võttes.

Üks väheseid juhtumeid, kus vana muutub uueks muutmatul kujul, on ehk Alvin Lucieri puhta füüsilise heli kogemus, mis satub üllatavalt täpselt tänasesse kunstikontekstisse.

KUJUND

Korraks oleks kasulik meenutada, et kristlikus kultuuris legaliseeriti kujutamine lõplikult alles 787. aastal. See õigus kehtib siiani. Kahjuks. Tänaseks on **kujund** *(või oleks õigem öelda kujutis?) kaotanud oma aura, oma maagilisuse ja mõjujõu. See on muutunud jõuetuks nagu postkaart ja miski ei suuda talle tagasi anda endist võimu. Samas on aga kunst alati kujundi küsimus, selle loomine või hävitamine. Kujundi, mingi vaimse tähendusega märgi loomine on kunstniku tegevuse loogiline eesmärk. Kujutistest saastatud keskkonnas võib kunsti eesmärgiks saada kujundi kaotamine. Luua puhas auk sellesse ümbritsevasse kujundite massi, luua hetk reaalset, tähendusteta visuaalset vaikust.*

Viimased paarkümmend aastat on kunst olnud valdavalt kolmemõõtmeline ja selles võib näha ühelt poolt katset viia kunsti tegevusväli pinnale, mis ei allu reprodutseerimisele, mis on teises võtmes kui reprodutseeritud hüperreaalsus, teiselt poolt aga annab kolmemõõtmelisus võimaluse forsseerida kujundi mõju. Kui postmodernistlikud flirdid kujundiga kõrvale jätta, siis viimaste aastakümnete kunst on olnud sageli ikonoklastiline, üritades kujundit vältida. Kunst on saanud reprodutseeritud reaalsuse üheks osaks. Reaalsus ja kujutlused on totaalselt segi aetud ja esteetiline võib olla ükskõik mis või kus. Kunst on integreerunud hüperreaalsusse, on jõudnud iseenese piiramatu reprodutseerimise faasi. Kunstist on saanud kunsti märk. Kunst ei funktsioneeri üksikobjektina, teosena, vaid kunsti tähendusena. Kunst ja tööstus vahetavad kohad: kunst muutub kujutist reprodutseerivaks masinaks, tootmine aga muutub üha enam asjaks iseeneses, omandab vabaduse ja muutub superesteetiliseks oma prestiižimängudes. King on ilusam kui graafiline leht! Küberneetika animatsioon lummavam maalist!

Jean Baudrillard kirjeldab kujundi faase:

I — see on tegelikkuse peegeldamise;

II — see maskeerib ja pöörab tegelikkuse pahupidi;

III — see maskeerib tegelikkuse puudumist;

IV — sel pole mingit seost mitte mingisse reaalsusesse, see on tema enda puhas simulacrum *(kujutis).*

Nii või teisiti on suhe kujundisse praeguse kunsti põhiküsimus. Õieti küll küsimus uue vaimse kujundi loomise võimalikkusest. O. Maran, kelle tõsisest suhtumisest kunstisse ma väga lugu pean, esitab meile manifestaalse väljakutse, mis aga realiseerituna kujundisse ei toimi. Kujund ei suuda vaimset programmi esindada, sest on üdini tuttav, kanaliseeritud, reprodutseeritud. See on selle maailma kujundite voolu üks atomaarne ühik. Veelgi vähem suudab vaimset programmi esindada kala kujundina, kui selle taga ei ole muud kui teadmine, et kala on Kristuse sümbol. Mulle tunduvad Kaido Ole tööd märksa müstilisemad. Selles materjali ja märgi vahekorras on midagi, mida võib kogeda varakristlaste katakombides.

Kunagine kontseptualist Dennis Oppenheim avaldab ühes intervjuus oma viimaste näituste puhul umbes sellise mõtte: tahaks põgeneda kunstiajaloo konteksti eest ja uskuda kunsti ning hinge liitu, nägemata seda kunstiajaloolise dekonstruktsioonina. Inspiratsiooni ajel kunsti tegemine väljaspool kontekste on kõrgem tase. D. Oppenheim väljendab seda tsentrifugaaljõudu, mida paljud tänapäeva kunstnikud kogevad, — lahti saada tähenduste koormast, vabaneda nn. kunstimaailma etableerunud labasusest ja küündimatusest esindada vaimseid suundumusi. Tundub, et Eestis on sellele hoiakule kõige lähemal Jaan Toomik, kellel aga ilmselt on raskusi vastavate väljundite leidmisel.

KEHA

Keha *on nüüdiskunsti üks märke, keskseid huviobjekte. Sotsiaalse ja isikliku vahel läheb piir läbi keha. Keha on pind privaatse ja repressiivse keskkonna vahel. Kunst on midagi nahasarnast, tundlik pind, millel võib jälgida psüühilisi reageeringuid sotsiaalsele survele, väidab Nicolas Bourriaud.*

Ka poliitilises aktiivsuses avaldub suhe kehasse: abordikeeld, eutanaasia, õigus seksuaalseteks valikuteks, immigratsioon, AIDS, rassism, kunstlik viljastamine, prostitutsioon.

Keskkond on mõnes mõttes ajatu. Nagu ei saa ajaliselt mõõta hinges toimuvat, nõnda on ajatu ka keskkond, see frankensteinlik liberaalsus. Keha toimib aga reaalajas siin ja praegu. Keha on taktiilse kogemuse võimalus ja see on vist üks väheseid võimeid, mis pole veel massilise reprodutseeritavusega tumestatud. Keha on midagi, mis ei ole ei "kujund" ega "identiteet", vaid vastupidi, see on asi, mis viib meid tähenduste maailmast eemale, ja me tunneme, kuidas me osaleme reaalses maailmas.

Milline on Toomiku—Jaanisoo ja Graps Grafsi—Pier Li suhe kehasse? Eesti kolmemõõtmelises kunstis on tunda täielikku pööre installatsioonilt kui objektilt alternatiivsesse keskkonda — environment'*i. Kas midagi on muutunud avaliku—isikliku suhtes? Mil viisil käsitlevad keha Laurits ja Merila, Viljus ja mil viisil püüavad keha üles ehitada Kurm ja Saks? Tegelikult on kõik galeriides ja Hirvepargis esitatu mingil määral keha ja sellega seotud problemaatika kaudu käsitletav. Ka Aili Vindi töö — tähendusteta lihtne sündmus tajule. Kunsti funktsioon võiks olla uuesti luua seda kehalist reaalsust, mida me muidu represseerime.*

Loodetavasti viitab ülalesitatu piisavalt võimalustele käsitleda kunsti ka väljaspool must-valget avangardiskeemi. Käsitleda seda eelkõige läbi nende kriteeriumide ja kunsti oluliste sõlmprobleemide, mis maailmas parajasti toimivad.

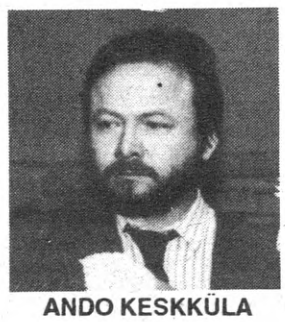

ANDO KESKKÜLA

MATTI REIMANNI JUUBELIST

KOOS ARUTLUSTEGA ÜHEL VANAL TEEMAL

Mitmekülgne muusika- ja kirjamees M. R. tähistas oma 50. sünnipäeva soolokontserdiga 30. novembril. "Eesti Kontsert" andis esineja käsutusse oma parima kammersaali — raekoja —, kus hea "Steinway", keskaegne aura ja talutav akustika.

M. R. oli valinud oma repertuaarist n.-ö. läbilõikekava, milles suurteoste kõrval ka väikevorme ja kontsertetüüde.

Kontsert algas Haydni D-duur sonaadiga nr. 34 (Hobokeni järgi XVI/33). Hästi läbi mõeldud ja teostatud tõlgitsus kohe kontserdi algul jäi eriliselt meelde. Sonaadi mõttejoon oli hea tervikutundega, ***urtext****'ist välja kasvanud, ennast kuulama panev isiklik redaktsioon. Nauditavat oli palju veel interpretatsiooni nüanssides, nagu "vetruv" rütm äärmistes osades, hästi kuulatav kaarestik* ***adagios*** *ja läbi sonaadi toimiv arukas dünaamika. Tundub, et Haydni muusikaga on M. R-il küll oma salaliit, mida paljudel headel pianistidel pole.*

Beethoveni Sonaat op. 53 läks mul veidi kõrvust mööda. Võib-olla pidanuks I osas looma tugevama energiavälja, millest saanuks terve sonaat oma sisulise laengu. Beethoveni varakale sõbrale krahv Waldsteinile pühendet sonaat seostus eelmängitud Haydni sonaadiga krahv Waldsteini ühe kuulsa lause kaudu, mis kõlas umbes nii: Beethoven omandas Mozarti hinge Haydni oskuste kaudu. See Waldsteini õige tähelepanek viis mõttele: ehk pidanuks esituses olema pisut enam mozartlikku?

Kontserdi teine osa algas Elleri paladega, millest parimad olid tsüklist "13 klaveripala" valitud. Ei teadnudki, et "Alla ballata" on nii suur ja sisukas teos! Paljumängitav "Kellad" kõlas M. R-i esituses veidi teisiti, kui harjutud kuulama. Aeglasem tempo ei suutnud siiski mind veenda. "Kellad" võinuks olla küll sama suured, aga kergemast metallist.

Villem Reimanni Sonatiinis nr. 4 on väga võluv esimene osa. Teine ja kolmas tundusid traditsioonilisemad. Kuulsin sonatiini esmakordselt ja kipun seetõttu arvustama teost, mitte esitust, aga esimene osa jäi tõesti meelde.

Kontserdikavva kuulusid ka kaks virtuoosset etüüdi. Mõlemad Lisztilt ja Es-duuris. Tuleb tunnistada, et kava lõpunumbriteks vabatahtlikult nende kahe (Paganini-Liszti ja nn. kõrgema meisterlikkuse etüüdi "Eroica") valimine on julgustükk. Mängitakse ju enamasti etüüde konkurssidel ebameeldiva kohustusena. Matti Reimanni esituses oli noore inimese virtuoossust ja 50-aastase küpsust ning kogemusi, mis on üks ütlemata hea kombinatsioon.

Lisapaladena esitas M.R. E. Griegi võluvaid lüürilisi helitöid, mille põhjamaine vaimsus ja keskeuroopalik vorm eelnenud kavaga hästi harmoneerisid.

Üks tunnusjoon kontserdil väärib aga eraldi märkimist. Minu teada pole M. R. viimasel ajal kontserte just sageli andnud. Enesevalitsemine, mõtteselgus, artistlikkus ja keskendumine olid aga iga päev kontserdilaval esineva muusiku tasemel. Suurt ja tõsist tööd nõudnud ettevõtmist kroonis edu, millega M. R. tegi juubelikingituse nii endale kui ka täissaalile. Kuulajad tänasid aplausi, soojade sõnade ja ohtrate lilledega.

Nüüd aga mõni rida ühe Vana-Rooma väejuhi stiilis, kes iga oma kõne lõpetas sajatusega Kartaago aadressil. Allakirjutanu ***idée fixe*** *on raekoja kui kontserdipaiga kahtluse alla seadmine. Vaatamata artikli algul minu enda loetletud raekoja headele omadustele, on ülekaalus siiski halvad. Kui võtame aluseks, et peale paljude jaotusvõimaluste jaguneb muusika kahte selgesse alaliiki — kuulamis- ja taustmuusikaks, siis on selge, et Tallinna Raekoda kuulamismuusika esitamiseks, s.o. kontsertideks* **ei kõlba**. *Seal ei ole* **mitte kunagi** *vaikust. Vaikus on valge lõuend, millele kunstnik oma helimaali kannab. Võib-olla iga kuulaja ei teadvusta endale, et temagi on kontserdil esineja. Ta toodab valget lõuendit elik loob vaikust. Raekojas kuulaja hea tahe ei aita. Ühekordsed tinaraamidega aknakesed on küll keskaegselt armsad, kuid lasevad läbi kõigile tasasemad helid, nagu möödujate astumine ja jutuvada. Raesaal on kergelt haavatav. Uksekoputi tekitab kahuripaugu ja hoidku taevas mõne mööduva joodiku-laulusõbra või platsil tiirutava auto eest!*

Teine puudus, mis mind isiklikult suurt ei häiri, on, et üsna vähestel kuulajatel on võimalus istuvaid esineja (pianistid, tšellistid) näha. Eriti hull on nähtavusega täissaalis, raehärrad kõrge sajatoega pinkidele lisandub veel inimmüür ja kontserdikülastaja istub justkui mingis kapis ja kuulab stereoheli.

Arvan, et kuulajale on esineja nägemine siiski oluline. Pandagu tähele, kuidas inimesed mängijat ainiti vaatavad teatri hetkekski silmist laskmata.

Seekord oli raekojas küll hea päev, segavat helitausta oli suhteliselt vähe, lõuend oli määrdunud-hallikat värvi, raekoja parim.

Valge lõuend asub üle platsi saja meetri kaugusel Ajaloomuuseumi saalis. Kuskil Tallinnas ei ole nii ideaalset vaikust kui selles kontserdisaalis-helistuudios. Saal kuulub täiesti valele omanikule, vaikivale ekspositsioonile. Paksude seintega sisekvartalis asuv Börsisaal on **ajalooline** *kontserdisaal olnud kuni Estonia Kontserdisaali valmimiseni. Muusikamuuseumi fondid pajatavad tormilisest kontserdielust seal XIX saj. ja XX saj. algul.*

Jutt Ajaloomuuseumi saali andmisest "Eesti Kontserdi" (lõpetaks ehk sellegi jandi ja ütleks — Filharmoonia) käsutusse on ajalooliselt vana jutt. Karta on, et vana on reageeringki sellele: jääb nii, nagu on. (Ehk — keegi ei reageeri.) Olen rääkinud.

VALDUR ROOTS

Foto: JAANUS HEINLA

DAVID KIKOSKI BOB BERG LINCOLM GOINES ADAM NUSSBAUM

KUUMAD BALLAADID

Sügishooaeg on pakkunud sridamisi hõrgutavat džässi: Al Di Meola, Lyle Maysi ja viimasena Bob Bergi kvarteti kontsert Estonia Kontserdisaalis. Veel hiljaaegu võis sellisest tähtede paraadist ainult unistada, kuid nüüd paistab, et muusikute huvi avastada ja vallutada uusi turge on suurem kui meie valmisolek kõike head ja paremat vastu võtta. Uue põlvkonna džässihuvi pole teab kui suur ja vanad fännid tulevad kontsertidele miskipärast harva. Bob Bergi kvarteti kontsert andis võimaluse osa saada küll kõigile, turneed toetas Ameerika poolelt *USIS* ja piletihinnad ulatusid seetõttu vaid 5—15 kroonini, mis on ju sellise tippdžässi kohta muidu saadud.

Bob Bergi kvarteti turnee algas Marseille'st ja jõudis pärast kontserte Taškendis, Ašhabadis ja Bakuus ka Eestisse, kus muusikud nentisid kergendatult: "Oleme taas jõudnud Euroopasse." Sellega pidasid nad eeskätt silmas mugavat olmet, mis pidevalt gastroleerivatele artistidele on ju eluliselt tähtis, et end hästi tunda ja vormis olla. 42-aastane Bob Berg on saksofoni mänginud rohkem kui veerand sajandit. Neljateistkümneselt juhtus ta kuulama John Coltrane'i ja see oli ta elu otsustav pöördepunkt. Coltrane on kahtlemata suur eeskuju. paljudele, kuid tark muusik nagu Bob Berg ammutab olulist ja huvitavat kogu muusikamaailmast, olgu see siis Jimi Hendrixi, biitlite, Bartóki või Prokofjevi muusika. Kahtlemata on ka kõik need džässimaailma suured — Horace Silver, Cedar Walton, Miles Davis, Mike Stern, Chick Corea jt., kellega Bob Bergil on olnud õnn pikemalt koos töötada, mingil määral lihvinud ta talenti. 1987. aastal lõi ta aga oma ansambli, millega on salvestanud viis heliplaati ja esinenud nii Ameerikas kui Euroopas.

Bob Bergi kvarteti kontsert mõjus üllatavalt klassikalisena, eriti pärast NYYD-i. Ometi ei ole Bob Bergi puhul tegu mingi dinosauruse, vaid omanäolise loovmuusikuga, ansamblijuhi ja heliloojaga, kelle Tallinna-kontserdil kõlanud teemad *Second sight* ja *Angels* andsid tunnistust kiindumusest modaalsesse džässi, ammendamatust energiast ja fantaasiast. Näib, et Bob Berg on oma muusikaliste rännakute teel jõudnud tagasi algpunkti ja seadnud endale ise vabaduse piirid.

Ega asjata kuulanud ta enne viimase plaadi "Enter the Spirit" tegemist vanu häid "Blue Note'i" firma salvestusi. Akustilisel džässil on oma hurm, mis jääb, vaatamata elektripillide tohututele võimalustele. Selles laadis mängiv muusik on kuulajate ees nagu alasti — millegi välisega siin haneks ei tõmba. Muusik kas oskab või ei oska teemast teekonna teha ja teid märkamatult sinna kaasa viia. Bob Bergil on eriline vormitaju: tema kompositsioonid võivad olla küll pikad (Cosma "Sügislehti" mängis ta oma pool tundi), kuid sisemine pinge neis ei vaibu hetkekski ja isegi, kui näib, et pala on arenenud punkti, kus oleks liigne veel midagi lisada, leiab too mees ikkagi põnevaid mõttekäike. Paljud kriitikud on nimetanud Bob Bergi kuumaks saksofonistiks. See tuli on eeskätt seesmine, väliselt jättis ta ju üsna ükskõikse jänki mulje. Kava krooniks olid minule just ballaadid, milles Bob Berg ja ta partnerid ei otsinud mitte ainult ilu ja nostalgiat, vaid ka elulist pinget. Need olid kuumad ballaadid.

Bob Bergi ansamblikaaslased David Kikoski klaveril, Lincoln Goines bassil ja Adam Nussbaum trummidel, meie kuulajaile vähem tuntud muusikud, üllatasid isegi rohkem kui tema ise. Just nemad panid Bob Bergi paika, luues eriliselt paindliku heliatmosfääri, arendades edasi mõtteid, tuues esile detaile ja toetades tervikut. Mis viga hiilata selliste partnerite toel! Õnneks polnud Berg diktaator, vaid jättis piisavalt mänguruumi ka teistele. David Kikoski avatud temperament ja artistlikkus lausa tunglesid välja igast helist. Evanslik romantika ja harmoonianauding ühelt poolt ja hancocklik rütminõtkus teisalt said siin kokku, ta võis klaveri mustad ja valged klahvid läbi ratsutada nagu hipodroomi ja suutis samas panna nautima üksiku heli võlu. Igatahes oli Kikoski fantastiliselt tundlik pianist. Adam Nussbaum mõjus aga ülimalt targa ja ökonoomse trummimaagina, kes, näiliselt varjus, tegelikult mängu dikteeris. Kuulates sellise klassiga trummareid, saad alles õieti aru, millist helide imemaailma, lausa trummisümfooniat võib löökpillidel luua ja kui kerge on siis kogu ansamblil sukelduda ühelt rütmilt teisele ja lubada endale tempovabadusi. Lincoln Goines, ansamblis delikaatne neljas, on samuti suurepärane muusik.

Meeldiv, et Bob Bergi võimas nelik lõi Estonia Kontserdisaalis üle hulga aja lummava džässiatmosfääri, ja polegi tähtis, oli see nüüd uus või vana džäss. See oli hea muusika.

ANNE ERM

EESTI MUUSIKUD JA NYYD '93

EESTI KONTSERT NYYD TALLINN 22. - 28. XI 1993

Tagasivaadet tänavusele NYYD-festivalile võiks alustada küsimusest: kuidas on võimalik, et NYYD-i-taoline tippkunsti foorum on ilmunud Eesti kultuurimaastikule ja seal koguni kanda kinnitada soovib? Tekib mõte, et Eesti ühiskonna areng on jõudnud tasemele, mis lubab ideedel ja nende generaatoritel — teotahtelistel inimestel — vabamalt kui varem sel lõppeval poolsajandil ühiskonnaelu mõjutada. Tore, et nende hulgas leidub inimesi, keda huvitab tippkultuuri — kunsti, koguni muusika *establishment* **ja kes püüavad oma ideid võrrelda kogu maailmas ringlevatega, otsides neile toitepinda siiski just siin, oma kodumaal. Veelgi parem, kui neid inimesi seisab riikliku institutsiooni taga, kui nende huvid esindavad riigi huve.**
Niisiis võib öelda, et Eesti riik tahab riikliku asutuse "Eesti Kontsert" näol pakkuda eesti rahvale euroopalikku tippkontserdielu. Avalik muusikaelu on aga vaid üks, ehkki silmapaistvaim tahk euroopalikust muusikakultuurist. Kuivõrd suudavad ja tahavad NYYD-i "maailmareisiga" kaasa minna eesti muusika ülejäänud valdkonnad ja grupeeringud, kohalik loominguline mõte — *musica practica, theorica* **ja** *poetica*?
Kuivõrd on sellest huvitatud riik, ühiskond? Neile mahukaile küsimusile vastamise algatuseks teeksin juttu eesti muusikute panusest festivalile NYYD '93.

Foto: ARNO SAAR

Pildil (paremalt): Alvin Lucier, Erkki-Sven Tüür, Lepo Sumera poeg Tammoga, Madis Kolk, Peeter Vähi ja Mihkel Peäske

Järgnev kriitika (hindav arutlus) põhineb ühest küljest subjektiivseil, minus teatud ajahetkel ja teatud ruumipunktis tekkinud muljetel, teisest küljest aga objektiivseil, "ajalooteadliku terve mõistuse" poolt euroopaliku kunstmuusika tarvis kehtestatud kriteeriumidel, mis peaksid olema kohased ka eesti muusika puhul. Et olen peaaegu kõiki kõne alla tulevaid teoseid vaid korra kuulnud, jääb objektiivne hinnang paratamatult puudulikuks.

*22.—28. nov. toimunud NYYD '93 programmis oli minu arvestuste kohaselt 18 üritust (pluss 3 kohtumist loojatega). Neist kuuel oli kavas eestlaste looming, esitajateks samuti eesti muusikud. Kokku tuli ettekandele 14 lühemat või pikemat teost (**performance**'it, installatsiooni) kümnelt eesti heliloojalt, seejuures 12 esiettekannet (Eestis ja maailmas).*

Lepo Sumera, Erkki-Sven Tüür, Peeter Vähi (algidee: Madis Kolk). "Gooti kolmnurk"

Festivali (televisioonis ülekantud) häpeningilaadne avalöök teenis NYYD-i korraldajate ilmset taotlust teha nüüdismuusika nädalast hetke olulisim kultuurisündmus Eestis. Ürituse kontseptsioon — üllatada pimenevas Tallinna vanalinnas liikujat sajandeid magavate iidsete tornide sisemusest äkki purskuvate kummaliste helivoogude ja tulevärgiga — oli juba iseenesest täiesti tähelepanuväärne ja töötanuks vahest hästi ka mõne muu muusikalise lahenduse korral. Alvin Lucieri esitatud enda subtiilne trianglipala, mille idee küll autori läkiläkis külmetava kuju varju jäi, vormis vaatemängust üpris nauditava terviku.

Rauno Remme multimeediaekspositsiooni avamine

Selle Estonia Kontserdisaali fuajees kogu festivali vältel väljas olnud installatsiooni avamine pakkus mulle nädala ühe meeldivama üllatuse. Kui ka vaid fakt, et ma pole arvutiasjanduses sugugi kompetentne, muutis need kuvaritel vaataja silme ees lahti rulluvad ülidekoratiivsed pildiseeriad minule nõnda võluvaks, arvan siiski, et autori käsutuses on väljendusvahend, mis pakub huvitavaid perspektiive edasimõtlemiseks. Muuseas jättis väga sümpaatse mulje ka neljalõiguline, süntesaatoriga salvestatud saatemuusika ja avamisel kujundatud teravmeelne õhkkond.

Erkki-Sven Tüüri autoriõhtu

*Eesti ühele rahvusvahelises ulatuses edukamale heliloojale eraldatud autoriõhtut täitis üksainus tunniajane teos — "Psalmoodia" vanamuusikaansamblile ja **live**-elektroonikale. Nagu teada, alustas Tüür loometegevust rockmuusikuna ja püüdis pärast kompositsiooniõpinguid integreeruda oma kaasaja euroopalikku kunstmuusikasse, end selle ideede ja stiilidega suhestada. Niisuguses kontekstis oma tee leidmiseks tuli otsida kompromissi loomusunni ja üldaktsepteeritava vahel, tagajärjeks igati mõttekas püüd sünteesida Tüürile lähedasest tonaalse muusika arhetüübist tulenevaid "loomulikke" ja Teise maailmasõja järgsele avangardile omaseid "kunstlikke" väljendusvahendeid. Kohati on see jäänud kahe pooluse eklektiliseks ühendamiseks. Ja nüüd, võib-olla hetkepausina, on Tüür tagasi pöördunud vahendite juurde, mida ta tõepoolest tundub armastavat: motoorne, regulaarselt pulseeriv rütm ning diatoonilis-laadiline meloodia ja "emotsionaalne" harmoonia. Selline tõesti kiiduväärt "ausus" ja ettevõetud tõsine ülesanne — kirjutada kolme psalmi (67, 136, 150) tekstile uus muusika — tõi esile helilooja tugevad ja nõrgad küljed. Esimesse lahtrisse — veenev dramaturgia ja maitsekas live-elektroonika tarvitamine, teise — võrdlemisi lahja modaalne kontrapunkt ja muutumatu pulsiga, raskepärase helikoega, liiga sarnaste plokkide kordumisest tingitud muusika paindumatus, ühetoonilisus. Kaldun ka arvama, et minimalistlikule esitusviisile (kohe tekkis paralleel Steve Reichi "Tehhillimi", samuti psalmitekste kasutava teosega) tuleks rohkem kasuks hästi häälestuv, tasakaalustatud tämbritega, kristallselge **sound**, mistarvis vanamuusikaansambli ("Hortus Musicuse") originaalpillid ja veidi mustalt laulnud vokaalkoosseis ehk kõige sobivamad polnud.*

Tallinna klaveriduo Nata-Ly Sakkos ja Toivo Peäske

Tuntud ja hinnatud duo oli võtnud endale, nagu ikka, raske ülesande mängida ühel kontserdil kolme eesti uudisteost, George Crumbi ulatuslikku "Zeitgeisti" ja Stravinski keerulist Kontserti, millega saadi, nagu ikka, professionaalsel tasemel hakkama. Mari Vihmandi "Attacca" kahele klaverile, klarnetile ja löökpillidele on autorile omase lüürilise tundetooni ja tugeva klassikaeeskujulise teemaarendusega, ent veidi vähese materjali- ja kujundileidlikkusega teos. Viimast puudust aitavad peita peen instrumentatsioon ja katsetused kromaatilis-konstruktiivse (dodekafoonilise?) meloodikaga. Raimo Kangro "Display II" (Steve Reichi portree) on järjekordne näide helilooja muutumatust esteetikast à la "banaalsuses peitub tõde", mis kahjuks ei ühti ei minu ega (kaldun arvama) ka portreteeritava omaga. Seatud piirides on lugu aga meisterlikult teostatud, iseäranis löökpillipartiid. Ka Jaan Räätsa "Etüüdid (metall)" näitab autorit ikka sellestsamast tuntud küljest. Põnevust oleks ehk tõepoolest lisanud annotatsioonis viidatud helilint. Aga lisapalaks kuuldud "Marginaal" on tõesti väga kena!

Lepo Sumera autoriõhtu

*Festivali üheks tähelepanutõmbavamaks sündmuseks (vähemalt oma publikule) kujunes võimalus paari tunni jooksul kuulata-vaadata "eesti nüüdismuusika ühe peamise maailmamehe" (tsitaat festivali reklaamist) loomingut aastatest 1981, 1989, 1991, 1992 ja 1993. Sumera on mees, kellele kui professionaalsele ja isikupärasele heliloojale selle mõiste traditsioonilises tähenduses ei näi piisavat juba 1970.—1980. aastatel omandatud tunnustusest, vaid kes püüab oma ühiskondlikku mina maksma panna ka muude kui akadeemiliste kunstivahenditega. Vahva, et ka väikesel Eestil on välja panna selline veidi arrogantse, "épater les bourgeois"-hoiakuga muusika- ja kultuuritegelane, kelletaolisi Lääne muusika hästi tunneb; meenutagem kas või Erik Satie'd või ka sedasama John Cage'i. Küsimus on ainult, kas see on avangardisti kui kunstiliste väljendusvahendite uuendaja või oma **image**'it kujundava, publikuga kontakti või tema üle võimu taotleva veidriku hoiak.*

*Autorikontserdil, mis ei kujutanud endast nii tõsist ülesannet, kui oli endale kahe päeva eest võtnud Erkki-Sven Tüür, jättis kõige parema mulje 1991. aastast pärit "Ja nii tagasi ja edasi". Teiste lugude puhul ehk veidi häirinud veendumus napi materjali ülipika arenduse igitöötavusest ja suure rõhu asetamine küll meisterlikult käsitsetud, ent suhteliselt halva helikvaliteediga **live**-elektroonikale, suutsid nimetatud loos tekitada lummava atmosfääri ja lasid südant rõõmu tunda muusika leidlikust ning paindlikust voolamisest. Sumera tugevaks küljeks on vaieldamatu professionaalsus ja mitmekülgsed teadmised: kõikvõimalike euroopalikus muusikas tarvitatavate helitekitajate tundmine ja võime vabalt käsitseda muusikalisi väljendusvahendeid, nõrgaks (või unarusse jäetuks) liiga kergekäeline ja ülelihtsustatud ümberkäimine intuitiivse alge — materjaliga. Mis puutub "annotatsioonimängu" ja lava**show**' kaudu elevust tekitanud, ent suhteliselt kasina muusikalise kapitaliga uudisteosesse "Dracula ja Zombie laps", siis sellised projektid tunduvad riskivat küündida piirini, kus helilooja hakkab minetama kunstnikule ühiskondlikult vajalikku omadust — olla tõsiseltvõetav. Ehkki asi pole nii hull helilooja puhul, kel hiljuti valmis IV sümfoonia.*

Ansambel "NYYD"

Enne kui kõnelda kontserdil kõlanud värskest eesti muusikast, tahaksin õnne soovida esmakordselt üles astunud "NYYD"-ansambli muusikuile ja nende dirigendile Olari Eltsile. Arvan, et ei eksi: kõnealune ülesastumine oli pretsedenditu juhtum, kus eestlastest koosnev ansambel esitab rahvusvahelisel foorumil meie sajandi teise poole lääne muusikat ja autor (Piers Hellawell) tuleb rahulolevalt kummardama. Niisiis palju õnne ja pikka iga ansamblile! Kontserdi kavas olid peale Piers Hellawelli ja Mariano Etkini lugude veel nelja eestlase teosed. Rauno Remme "Abstractions" paistis silma elektrooniliste vahendite (helilint) tarbetu ülekaalu poolest. Jäi mulje, et autor usaldab kompuutriga enam-vähem ligilähedaselt vaid klaveri võimalusi, palju vähem aga tšello ja kontrabassi omi. Meie aja muusikas sageli ettetulev juhtum: üldsegi mitte halva muusika ebavastavus oma esituskoosseisule. Kontserdi suurimat instrumentaalkoosseisu nõudnud Toivo Tulevi "Thou Art" pettis ausalt öelda mu ülesköetud lootusi, mis tulenesid faktist, et olen Tulevi muusikat vähe kuulnud, arvan temast aga palju. "Thou Art" on tõepoolest peenelt väljakuulatud muusika, ent natuke liiga pikalt järjest ilutseva harmoonia ja dünaamilise monotoonsuse tõttu lõdva vormiga teos. Olgu siinkohal kriitikanooled heidetud ka liiga ebakindlalt alustanud keelpillidele. Mart Jaansoni "Wayyavdel elohim" koorile ja löökpillidele oli kontserdil, ehk ka kogu festivalil kõlanuist lühim teos. Autorit seni vallanud hästitöötava süsteemi otsingud ja sellest tulenev muusika ehk liigne skemaatilisus pole veel maad andnud eriti märgatavale kvalitatiivsele murrangule. Otsingud jätkuvad. Ja lõpuks René Eespere kantaat "Invocatio", mida pean kõnealuses "eesti reas" kõige täiuslikumaks heliteoseks. Autori ambitsioonid, teadlikkus oma esteetikast ja loomelaadist, oskus valida neile adekvaatseid väljendusvahendeid (teksti) ja esituskoosseisu ning viimastega professionaalselt ümber käia ühinevad siin ausaks ja harmoonilisekс tervikuks. Tulemuseks inimlikult soe muusika, mis tänu piisavalt heale ettekandele täielikult kohale jõudis.

Lõpetuseks sobiks nüüd ehk mõni üldisem, mõiste "eesti muusika" sisu avav tähelepanek. Õnneks on seda mulle täiesti vastuvõetavalt teinud Lepo Sumera oma Sydney-artiklis (vt. 3. detsembri "Sirp") ning mul polegi midagi erilist lisada. Kui, siis vahest ainult järgmist. Olen nimelt seisukohal, et muusika kui kuuldeline nauding on ehk vanemgi kui keel. Kindlasti on ta aga vanem kui Euroopa kultuur ja selle rüpes alles hiljuti tekkinud kunstmuusika. Eesti professionaalse muusika tänase n ä o määrab võib-olla tõesti ainult siinmaal sündinud ja eesti keelt rääkiva helilooja intuitsioon, t a s e m e aga tema paratamatu vajadus endale teadvustada euroopaliku kunstmuusika reegleid ja sammu pidada selle arenguga, suutlikkus neid reegleid kriitiliselt hinnata. Hea muusika tekib aga ikkagi ainult siis, kui ühiskond seda vajab ning suudab muusikale vastuvõtlikud ja loomingu-võimelised inimesed tõsiselt tööle panna. Lõpetangi lootuses, et NYYD-i-taolist maailmamõõtu festivali vajav Eesti ühiskond vajab ka head algupärast muusikat.

MART JAANSON

KAS EESTI HARIDUSELUS ON JUBA MIDAGI OLULIST MUUTUNUD?

Haridus on teema, millest Eestis räägivad peaaegu kõik. Enamikul on hariduse alal kõvasti kogemusi ja vähestele on ükskõik, millise hariduse ta saab, veel enam, millise hariduse tõenäoliselt saavad tema lapsed või lapselapsed. Väga paljud peavad end just hariduse alal pädevaks osa võtma tähtsate otsuste tegemisest.
Ka mina olen juba ammust ajast seda meelt, et haridusalased otsused kuuluvad rahvusele eriti tähtsate hulka ja neid ei tohiks kunagi usaldada (ükskõik, kui hea haridusega) haridusametnike ainuvõimu alla; eriti ei tohiks seda teha olukorras, kus pole mingit alust arvata, et haridusametnikel on haridusalaste otsuste tegemiseks endal küllalt haridust ja kogemusi ning et ringisõitmise kõrvalt jääb neil küllalt aega ka Eesti haridusprobleemidega tegelemiseks.
Niisiis, mille põhjal võiks öelda, kas seoses iseseisvumisega on Eesti hariduselus juba midagi olulist muutunud? Kas olukord hariduses ja seoses haridusega on rahuldav või ebarahuldav, püsib endisena, muutub halvemaks või paraneb? Vaadaku ja kuulaku igaüks ise.

- Kas meil ikka veel taandatakse haridusproblemaatika kooliproblemaatikaks või on asjamehed hakanud arvestama, et kool on küll oluline haridustegur, aga siiski vaid üks tegur paljude teiste hulgas?
- Kas Eestis võimutseb edasi nõukogudeaegne autoritaarne pedagoogika, kus õpilane on manipuleeritav objekt, või on see totalitaarse ühiskonna taastootmise vahend resoluutselt asendatud demokraatlikul alusel ülesehitatud pedagoogikaga, kus õpetaja ja õpilane suhtlevad kui vastastikku üksteist austavad inimesed?
- Kas meil ikka veel mõnikord arvatakse, et haridusprobleem on eeskätt pedagoogiline probleem ja et pedagoogid võiksid selle ükskord rahuldavalt lahendada? Või on jõutud arusaamisele, et haridusprobleemide käsitlemisel peavad osalema rahvuse tippharitlased kõigilt elualadelt ja et haridusalased otsused tuleb teha sotsiaalsete kokkulepetena, mille realiseerimisel on ka hulk küsimusi, ning mille professionaalne lahendamine eeldab pedagoogilist ja andragoogilist ettevalmistust?
- Kas perekonda on juba tunnustatud haridustegurina ja kodu lapse arengu põhikeskkonnana või arutatakse edasi, missugusel määral saab ja peab kodu kooli abistama igakülgselt arenenud ... ehitaja kasvatamisel? Kas kool on tõusnud kodule toeks või on rõhuasetus endiselt vastupidine? Kas õiguste, kohustuste ja vastutuse süsteemis on midagi kardinaalselt muutunud?
- Kas seda osa haridusest, mille inimene omandab enne igasuguseid koole, tunnustatakse kui alust kogu edasisele haridusteele? Kas seda osa inimese elus, mil kujuneb "mina"- ja "meie"-pilt, omandatakse keel, arusaam arvust, ajast, ruumist, ilust ja elust, mil kujuneb eetiliste tõekspidamiste kogum ja saavad kaalu tõde ning õigus, õiglus ja ausus, mil omandatakse võime olla õigel ajal õiges rollis ning seoses situatsiooni või olukorra muutumisega oskus kergelt ja täpselt rolli vahetada... kutsutakse endiselt koolieelseks kasvatuseks ehk eelhariduseks? Või on tabatud ära, et tegu on alusharidusega, millest sõltub väga suurel määral kõik edasine?
- Kas haridusarutlused lähtuvad endiselt koolist, s.t. on "koolikesksed" või on juba märke ka selle kohta, et lähtekohaks hakkab kujunema INIMENE isiksusena (subjektina) oma eelduste ja vaegustega, huvide ja vajadustega, oma (inim-)õiguste ja (kodaniku-)kohustustega?
- Kas meil räägitakse-kirjutatakse aina edasi, et õpetatakse ainet, mitte inimesi?
- Kas mõnel pool kujutatakse ikka veel ette, et on võimalik arendada tähelepanu, jõudu, kiirust, fantaasiat ja teisi omadusi või ollakse juba enam-vähem üksmeelsed, et areneb laps, et eeldused kujunevad võimeteks eesmärgi- või sihipäraselt mõtestatud harjutamise teel?
- Kas kuuldavasti käimas oleva haridusreformiga on taas ausse tõusnud ka eesti rahvaharidus ja haridusteadus Hurdast-Jannsenist-Jakobsonist alates Johannes Käisi, Peeter Põllu ja Heino Liimetsa, Lembit Türnpuu, Peeter Kreitzbergi, Talvi Märja, Ene Graubergi ja paljude teiste rahvusvaheliselt tuntud ning hinnatud haridusteadlasteni? Või on vene ja nõukogude normarusaamad (-ismid) asendumas mingite, ükskõik milliste, peaasi et välismaiste mudelitega?
- Kas lisaks haridusametnikele on ka teised asjaomased isikud nüüd, iseseisvana, võtnud arvesse, et õppimine ja töötamine on kaks täiesti erinevat tegevust? Kas ikka veel peetakse vajalikuks mingite demagoogiavõtetega varjata, et kool on koht, kus tõepoolest peamiselt õpitakse, uuritakse, luuakse, mängitakse ja mõnikord tehakse ka natuke tööd: pühitakse põrandaid, tassitakse kütet, kaevatakse peenramaad, koristatakse ümbrust jne.? Või räägitakse endiselt edasi ka sporditööst, kultuuritööst, šeflustööst jne.?
- Kas koolidele on endiselt ette nähtud olla lastele tundides käimise kohaks või on märgata koolide kultuuri- ja haridustoime laienemist kogu oma piirkonna elanikele, vanusest, haridusest, tegevusalast, ametiposti kõrgusest ja kõigest muustki sõltumata? Kas on ette nähtud panna koolimajad pärast laste lahkumist lukku või tehakse uksed pärani igà liiki uuringuteks, uuenduste projekteerimiseks.,konsulteerimiseks erialaspetsialistidega, lühikesteks ja pikkadeks kursusteks kõikvõimalikel aladel võõrkeeltest korstnapühkimiseni?
- Kuidas on lugu pedagoogikauuringutega? Kas on mõni niisugune uuring kuskil käsile võetud, milles ei ole ette nähtud piirduda üksiku nähtuse kirjeldusega, vaid asutakse uurima mõnda probleemi lootuses avastada selle tekke ja süvenemise-laienemise põhjused ning loodetakse tugineda uurimistulemustele, et kavandada innovaatiline programm tegelikkuse täiustamiseks või muutmiseks?
- Kas on kuulda olnud ka mõnest haridusalasest teaduslikust uuringust, milles võib-olla arvestatakse ka pedagoogilist aspekti, aga kindlasti kultuurilist, majanduslikku, õiguslikku, organisatsioonilist, psühholoogilist, sotsiaalpsühholoogilist, sotsiaalset jt. aspekte, mis on olulised iga ühiskondliku nähtuse ja protsessi käsitlemisel (muidugi juhul, kui uurimistulemustel peaks olema ka mingi rakenduslik väärtus)?
- Kas kuskil usutakse veel, et õppejõu ettevalmistamiseks tuleks ta saata pooleks või mitmeks aastaks välismaale loenguid kuulama? Silmaringi laiendamiseks on see päris kasulik. Või on aga jõutud kogeda, et õppejõuks kujuneb noor enam-vähem andekas ja adekvaatse eneseteadvuse, kultuuri- ja ühiskonnateadvusega inimene siiski eeskätt läbi empiirilise teadusliku uuringu? Kui ei ole uuringuid, ei saa tekkida õppejõude, kes valdavad teooriaid, metodoloogiat ja meetodeid, kes oskavad pidada fakti kalliks varaks ja teavad, kui palju higi ja vaeva tuleb näha usaldusväärsete faktide tuvastamiseks nende keskel, kellele näib kõik selge olevat. Kui ei ole õppejõude, siis ei saa olla kõrgkooli ega ülikooli, olenemata sellest, milline nimetus on õnnestunud kuskil välja meelitada kõrgemate palkade saamiseks.
- Kui ei ole oma kõrgkoole ja ülikoole, siis ei saa tekkida rahvuskultuuris orienteeruvat haritlaskonda. Kas on jõutud arusaamisele, et haritlaskonnata ei ole Eestil mingeid väljavaateid?
- Kas pedagooge ettevalmistavates õppeasutustes käib edasi kähmlus ühelt poolt erialast ja teiselt poolt kutsealast ettevalmistust kõige tähtsamaks pidavate õppejõudude vahel või on jõutud ära leppida ning kokku leppida, et õpetaja peab olema kõigepealt õpetaja, heatahtlik, usaldav, väga õiglane, täiesti aus, kindlasti aateline oma kutset missiooniks pidav inimene, kes valdab küllalt hästi ja armastab seda ainet, mida ta õpilastele vahendab ja mille omandamist ta kalli vara kogumiseks ülendab?
- Kas pedagooge ettevalmistavates õppeasutustes on juba suudetud vabaneda seal varem vohanud õõnsate sõnadetegemisest, formalismist ja bürokraatiast?
- Kas õpetajaks saamist käsitletakse kõrgkoolis endiselt õnnetusena või sihile jõudmisena?

ÜLO VOOGLAID

KOLM ARVAMUSAVALDUST TALVEAIA ASJUS

Estonia Talveaed on küllaltki populaarne ja peenemalt väljendades piisavalt jahe. See on niisugune kena ehitis, püramiidjad aknad laes ja puha. Need annavad päevavalgust ja vastutasuks neelavad osa soojust ilmaruumi. Oleks minu tegemine, paneks neile püramiididele alla orgaanilisest klaasist põhjad, nii sooja mõttes.

Teatavasti pole ükski asi nõnda halb, et seda ei saa halvemaks või vastupidi — paremaks teha. Kui jätta kõrgemal olevad meistritööd — ülespoole pürgivad aknad — rahule, siis võib soojuskadu vähendada ka madalamal tasandil. Sisenedes Talveaeda tänava poolt, tulete läbi topeltuste. See n.-ö. tuulekoda on suhteliselt väike ja uste sulgemine, kui tulijaid on rohkem kui üks, pole hõlpus. Ikka kipuvad mõlemad uksed korraga tuultele valla olema ja külma tuleb kui kapast. Kui olete pääsenud koridori, siis saate minna ainult Talveaeda. Mõnus oleks too koridor veel ühe uksega Talveaia riidehoiust eraldada. Sellele uksele on kena paik päris olemas. Eks küsimus ole rahas, mida teatril ja Estonia Seltsil enam kui napib. Lahendamiseks sobib ettepanek vähempakkumise konkursi näol. Soliidne firma, kellel leidub kaunis klaasuks, võiks tolle Talveaia üldsoojuse hoidmiseks paigaldada. Kui aga mõnel mainekal firmal valmis ust käepärast ei ole, võib pruukida ka kiire tellimise viisi. Kui ukse asi kähku lahendada, eks siis võiks selle tänuväärt teostajale olla tasuks näiteks oma kallima või koguni neljaliikmelise perega tasuta pääs Estonia uusaastaballile. Või firma võiks saada näiteks superkontserdi Talveaias. Pealegi võib lahke ukse hankija märkida selle sponsorluse oma käesoleva aasta kulude lahtrisse. Teatri annaalidesse jääb aga särama mitte uus kroonlühter, vaid ukse kinkija nimi. Eespool mainisin, et ükski asi ei ole nii halb, et seda ei saa veel sandimaks teha, nii on ka Talveaia soojusega. Külastasin maestro Ivo Kuuse õpilaste kontserti, saal oli kenasti hõivatud, ainult otsaseina kaks diivanit ootasid päris priilt. Need ei olnudki reserveeritud, vaid valgus- ja helipuldi kõrval olev paotatud uks pühkis külma tuule teel need platsid lagedaks. Julgesin istuda diivani klaveripoolsele nurgale ning pidasin vastu ainult õpilaste esinemisele. Külmakartlikkusest loobusin videote vaatamisest. Pidasin isegi hästi vastu. Härra kuningas istus seal diivanil koos kahe õuedaamiga (või olid need lihtsalt üheaegsed saabujad) vaid ühe esineja etteaste ajal.

Milles lugu? Eks kaablid olnud Talveaeda läbi ukse veetud ning see ilmselt kütteta abiruumi uks oli paokil. Parajalt serviti kämbla laiuselt (ikka serviti, kallis Kalevite poega). Mulle näis, et Talveaias eksponeeritud kunstniku Epp-Maria Kokamäe aktimaalidel olid jahedast ruumist tingitult õrnad ihud sinakamad kui muidu. Neid ilmselt päästaks külmast kasukate pealemaalimine. Soojuse huvides võiks tollel paotatud uksel all nurgas olla kas kassiklapp või hiireauk. Oletagem, et sellest avast sissepääs kaablite väärikust ei alanda. Toda pilu on ka lihtne millegi pehmega kaablitele tihedaks teha.

Aga üldiselt on Talveaed meeldiv koht. Kui need suunised sooja huvides teostada, meeldiks enamgi veel.

KALJU SUUR

TALLINNA LINNAHALL

KONTSERDISAALIS
8. ja 9. jaanuaril kl. 12 ja 16
esietendub

"LUMIVALGEKE JA SEITSE PÕIALPOISSI".

Lavastaja INGO NORMET, mängivad lavakunstikateedri XVI lennu diplomandid.

Piletid (6, 8, 12 ja 15 kr.) müügil, tellimine tel. 60 13 44. Kassa avatud iga päev kl. 10—18. Lastevanemad, õpetajad ja firmajuhid! IGALE LAPSELE JÕULUKINGIKS PILET ETENDUSELE!

Lugupeetud "Sirbi" lugeja!

Meie ajalehe tellimusi tulevaks aastaks kogu maailma võtavad vastu järgmised leviagentuurid:

Bibliotekstjänst AB
Box 200
S—22100 Lund
SWEDEN
Wennergren-Williams
Informationservice AB
Hannebergsgatan 33
P.O.Box 1305
S—17125 Solna
SWEDEN
Akateeminen Kirjakauppa
Subscription Services
P.O.Box 23
SF—00371 Helsinki
FINLAND
Suomalainen Kirjakauppa
OY
P.O.Box 2
SF—01641 Vantaa 64
FINLAND
Kubon & Sagner
Buchexport-Import GmbH
Abt. Zeitschriftenimport
D—80328 München
DEUTSCHLAND

EESTI KONTSERT

12.dets. 1993 kell 19.00
Estonia Kontserdisaalis

Johannes Brahms

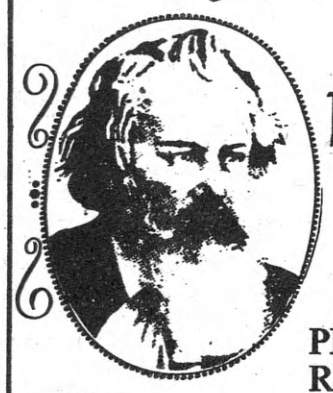

SAKSA REEKVIEM

Oratooriumikoor
Eesti Riiklik
Sümfooniaorkester

solistid:
PIA FREUND **(sopran, Soome)**
RAIMO LAUKKA **(bariton, Soome)**

Dirigent
ANDRES MUSTONEN

Piletid müügil Eesti Kontserdi kassas alates 6.dets.

AINO PAJUPUU
taimedisainistuudio jõulunäitus
"PUUD JA MUUD",

ruumikaunistusi looduslikest materjalidest,
Pikk tn. 7 dieles 17. detsembrini.
Lahti tööpäevadel kl. 9—17.

Gustav Ernesaks 85

Laup., 11. XII kl. 18
Estonia Teatri Talveaias
"Päike vajub pärnapuule" — G. Ernesaksa õpilaste meenutuste õhtu;
pühap., 12. XII kl. 12
Rahvusraamatukogus
"Meelespea" — esinevad **Tallinna naiskoorid**
(TA naiskoor, TTÜ vilistlaste naiskoor, "Virvik", "Carmina", "Baltika", "Ilo", TPÜ naiskoor, EMA koolimuusika kateedri naiskoor, Rahvusraamatukogu naiskoor, Klementi naiskoor, Kaubamaja naiskoor, TTÜ naiskoor ja Õismäe keskkooli naiskoor),
kl. 14
Mustpeade Maja Valges saalis
"Päev laulab õites" — esinevad **TMKK lastekoor, EMA koolimuusika kateedri naiskoor ja Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor,**
kl. 16
Estonia Kontserdisaalis
"Gustav Ernesaks 85" — esinevad **Eesti Rahvusmeeskoor ja Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor, Estonia Teatri kammerorkester ja solistid;**
teisip., 14. XII kl. 19
Tartu Ülikooli aulas
"Gustav Ernesaks 85" — esineb **RAM.**

CEU THE CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY FOUNDATION

POST-GRADUATE SCHOLARSHIPS

FOR THE ACADEMIC YEAR 1994/95

OUTSTANDING STUDENTS are encouraged to apply for admission to post-graduate degree programs in a variety of fields at the Central European University. Accepted candidates from Central and Eastern Europe will be offered one of the *up to 500 full scholarships* to be made available by the university in 1994/95. These include waiver of the CEU's USD 8000 annual tuition fees, funds for housing and travel, and a liberal monthly allowance.

THE CEU is a uniquely international institution located in Prague and Budapest, two of the most lively intellectual and cultural centers in Europe. All instruction is in English. Top students from 47 countries, east and west, have studied for degrees at the CEU over the past three years. Core Funding for the university is provided by the Open Society Fund, founded by American philanthropist George Soros, which will provide USD 10 million per year for the next twenty years to the CEU for academic and operating costs.

PROGRAMS are offered in the following disciplines: *Economics, History, Political Science, Sociology, Legal Studies, European Studies, Art History, Medieval Studies* and *Environmental Sciences.* The CEU faculty is comprised of internationally respected academics from the USA, Britain and other Western countries, working together with leading Central European scholars. The *minimum requirements* for admission are a strong command of English and an undergraduate university degree. Occasionally truly outstanding final year undergraduates may be admitted to certain programs. Students will undergo a month-long intensive course in advanced academic English and computer training before classes begin. Applications for the Environmental Sciences program must be *postmarked by* ***JANUARY 10, 1994.*** Applications for all other programs must be *received by* ***FEBRUARY 1, 1994.***

WESTERN SCHOLARSHIPS are offered to promising students on a competitive basis following, or as part of, their CEU studies. The university has special scholarship agreements with the universities of Oxford, London and Manchester in Britain, Chicago and California-Berkeley in the USA, and many others. The list of such opportunities is constantly growing. The CEU also administers research funds available to its students, and the CEU Press, which publishes particularly meritorious scholarly work in English.

FOR DETAILS
AND APPLICATION MATERIALS
PLEASE CONTACT:

AVATUD EESTI FOND
Olevimägi 12, Tallinn
Tööpäeviti 10.00–13.00
Telefon 601–895

"Sirbi" toimetus võtab REKLAAMI ja KUULUTUSI vastu iga päev kl. 11—15. Tel. 60 17 03, 60 19 24.

ESTONIA TEATER

Reedel, 10. XII kl. 19 **"Albert Herring"**: laup., 11. XII kl. 19 **"Kevade"**; pühap., 12. XII kl. 12 **"Armastuse muinasjutt"**, kl. 19 **"Boheem"**; esmasp., 13. XII kl. 19 **"Mustlasparun"**; kolmap., 15. XII kl. 19 **"Traviata"**.

ESTONIA TEATRI TALVEAED

Laup., 11. XII kl. 18 **"Päike vajus pärnapuule"**. Õpilaste meenutusi õpetaja Gustav Ernesaksast. Esinevad Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor ja Estonia Teatri solistid; esmasp., 13. XII kl. 15 **jõululaulud**, kl. 18 **jõuluvideo. "...siis kui jõulukellad kajavad"**. Kaunist pühademeeleolu loovad M. Korjus, H. Puur, M. Freni, M. Lanza, P. Domingo, L. Pavarotti, N. Gjaurov, Viini poistekoor jt. Kommenteerib Jüri Kruus; kolmap., 15. XII kl. 15 **"Jõulususs"** (piletid välja müüdud), kl. 19 **universumi muusika**, Eesti Astromuusika Ühingu avaõhtu; neljap., 16. XII kl. 15 **"Jõulususs"** (piletid välja müüdud), kl. 18 **küünlavalgusõhtu:** laulab **Meeli Kallastu**, klaveril **Helin Kapten**; laup., 18. XII kl. 18 **jõuluvideo. "...siis kui jõulukellad kajavad"**. Kaunist pühademeeleolu loovad M. Korjus, H. Puur, M. Freni, M. Lanza, P. Domingo, L. Pavarotti, N. Gjaurov, Viini poistekoor jt. Kommenteerib Jüri Kruus.

EESTI DRAAMATEATER

Reedel, 10. XII kl. 19 **"Ivanov"** (suures saalis), kl. 19 **"Mehetapjad"** (väikeses saalis); laup., 11. XII kl. 17 **"Mõrtsukas Freddy"** (suures saalis), kl. 17 **"Fernando Krapp saatis mulle kirja"** (väikeses saalis); pühap., 12. XII kl. 12 **"Reearuu"**, kl. 17 **"Naiste kool"** (suures saalis), kl. 17 **"Raudtee"** (väikeses saalis); teisip., 14. XII kl. 19 **"Tagasitulek isa juurde"** (suures saalis), kl. 19 **"Isa"** (väikeses saalis); kolmap., 15. XII kl. 19 **"Tuleingel"** (suures saalis), kl. 19 **"Gertrud"** (väikeses saalis); neljap., 16. XII kl. 19 **"Naiste kool"** (suures saalis), kl. 19 **"Suvepäev"** (väikeses saalis).

Reedel, 10. XII kl. 18 ja laup., 11. XII kl. 12 lavakunstikateedri XVI lennu diplomietendus **"Põud ja vihm Põlva kihelkonnan nelätöistkümnendämä aasta suvõl"** lavakunstikateedri saalis, Toom-Kooli 4.

Kassa avatud E—R kl. 9—19, L ja P kl. 9—17.

"VANALINNASTUUDIO"

Reedel, 10. XII ja laup., 11. XII kl. 18 **"Prügikast ehk Alguse asi"** RAT "Vanemuise" kontserdisaalis; pühap., 12. XII kl. 18 **"Kui kass on kodunt ära, siis..."**; esmasp., 13. XII kl. 18 **"Põgenemine"** (mängivad Ines Aru, Kaljo Kiisk ja Eino Baskin) Draamateatri väikeses saalis; teisip., 14. XII kl. 18 **"Uus miniister"**, E. Peterson-Särgava nali sellest, kuidas Toompeal toimuvad kabinetimängud Mudilas vastu kajavad; kolmap.., 15. XII kl. 18 **"Meie, patused"** (viimast korda); neljap., 16. XII kl. 18 **"Prügikast ehk Alguse asi"**; reedel, 17. XII kl. 18 **"Kui kass on kodunt ära, siis..."**

Piletid: Sakala Keskuses E—R kl. 14—18, L ja P 1 tund enne etendust; vanalinna kassas E—L kl. 10—18,P kl. 10—16. Info ja tellimused: Sakala 12-1 E—R kl. 10—16, tel. 44 84 08.

EESTI NOORSOOTEATER

VÄIKESES SAALIS (Lai tn. 23): laup., 11. XII kl. 17 **"Romeo ja Julia"** (dieles); pühap., 12. XII kl. 12 ja 14 iiri muinasjutt **"Nõiutud puding"** (esietendus lastele), kl. 17 **"Romeo ja Julia"** (dieles); esmasp., 13. XII kl. 19 **"Valge abielu"**; teisip., 14. XII kl. 19 **"Hiirelõks"**; kolmap., 15. XII kl. 19 **"Maestro"**; neljap., 16. XII kl. 19 **"Tuhkatriinumäng"**; reedel, 17. XII kl. 19 Molière'i **"Tartuffe"** (planeeritud esietendus), lavastaja R. Baskin, peaosades Marko Matvere ja Elmo Nüganen.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 11. XII kl. 20 12 ja 15 **"Kaksteist kuud"** (esietendus); pühap., 12. XII kl. 12 **"Kes elab metsa sees"**, kl. 17 **"Toompere pere teatriõhtu"** on üle viidud 20. jaanuarile. Kehtivad ostetud pääsmed; teisip., 14. XII kl. 18 **"Vanamehed seitsmendalt"**; kolmap., 15. XII kl. 11 **"Metsakuninga kroon"**; neljap., 16. XII, reedel, 17. XII kl. 11, laup., 18. XII kl. 12 **"Kaksteist kuud"**.

VON KRAHLI TEATER

Laup., 11. XII kl. 20 *Sarka Theatre Foundation* etendus; esmasp., 13. XII, teisip., 14. XII, kolmap., 15. XII kl. 20 **"Sannikovi maa"** (pantrikuru vangide järg), autorid Toomas Saarepera & Ervin Õunapõu, osades Kristel Leesmend & Indrek Taalmaa; neljap., 16. XII kl. 19 Viljandi Kultuurikolledži III kursuse diplomilavastus **"Kvartett neljale näitlejale"**, lavastaja Juhan Ulfsak.

TEATRI BAAR

Reedel, 10. XII kl. 21 *Sulliwan Unplugged (unplugged)* kuni kl. 02. (15.); laup., 11. XII kl. 21 **"Jääääär"** kuni kl. 02 (15.-); pühap., 12. XII kl. 21 **T. Remmel — M. Soo — T. Rull** (jazz; tasuta); esmasp., 13. XII kl. 21 **Reet Kromel, A. Meristo, T.Unt, T. Ruuben** (10.-); teisip., 14. XII kl. 21 *Moon Princuple Orchestra* (standard; 10.-); kolmap., 15. XII kl. 21 **iiri ja võru muusikat** (Eesti; 10.-); neljap., 16. XII kl. 21 **Kalev Velthuti Swingband** (sving; 10.-); reedel, 17. XII kl. 21 **T.Remmel — M.Soo — T.Rull** (jazz) kuni kl. 02 (15.-); laup., 18. XII baar reserveeritud; pühap., 19. XII kl. 21 **Helmut Anniko kvartett** (jazz; tasuta).

RAT "VNEMUINE"

SUURES MAJAS: reedel, 10. XII kl. 18 **"Hulkur Rasmus"**; laup., 11. XII kl. 18 **"Legend Joosepist"** (esietendus); pühap., 12. XII kl. 18 **"Operetipromenaad"** (kaastegev külalisena Margarita Voites); esmasp., 13. XII kl. 18 **"Oi, Johnny!"**; teisip., 14. XII kl. 18 **"Oliver"**; neljap., 16. XII kl. 18 **"Legend Joosepist"**; reedel, 17. XII kl. 18 **"Emajõe ööbik"**.

VÄIKESES MAJAS: reedel, 10. XII kl. 18 **"Don Pasquale"**; laup., 11. XII kl. 12 **"Pinocchio"**; pühap., 12. XII kl. 18 **"Ainsal ööl"**; esmasp., 13. XII kl. 18 **"Don Juani"**; kolmap., 15. XII kl. 18 **"Me sõidame Torontosse"**; neljap., 16. XII kl. 19 **"Kaunimad aastad su elus"** (ovaalsaalis).

KONTSERDISAALIS: kolmap., 15. XII kl. 19 **oreli- ja vokaalmuusika õhtu.** Esinevad **Margarita Voites ja Urmas Taniloo.**

VLJANDI DRAAMATEATER "UGALA"

Reedel, 10. XII kl. 19 **"Armunud lõvi"**; pühap., 12. XII kl. 12 **"Hiirtest ja inimestest"**, kl. 18 **"Valguse põik"**; esmasp., 13. XII kl. 13 ja kl. 16 **"Nukitsamees"** (Eesti Draamateatris); teisip., 14. XII kl. 19 **"Helisev muusika"**; kolmap., 15. XII kl. 19 **"Helisev muusika"**; neljap., 16. XII kl. 19 **"Armunud lõvi"**; reedel, 17. XII kl. 19 **"Krahv Monte Cristo"**.

RAKVERE TEATER

Esmasp., 13. XII kl. 18 **"Teod pahupidi"** (Rakvere k/m.), kl. 19 **"Põletatud oranž"** (Põltsamaa k/m.); teisip., 14. XII kl. 12 **"Kaarnakivi ehk Barbie ja kollid"** (Kunda kk.); kolmap., 15. XII kl. 11 **"Kaarnakivi ehk Barbie ja kollid"** (Türi k/m.); neljap., 16. XII kl. 12 **"Kaarnakivi ehk Barbie ja kollid"** (Vinni-Pajusti kk.); reedel, 17. XII kl. 19 **"Puhas armastus"** (Tapa Kultuurikoja baaris).

"EESTI KONTSERT"

ESTONIA KONTSERDISAALIS: pühap., 12. XII kl. 16 **Gustav Ernesaksa 85. sünniaastapäeva kontsert. Eesti Rahvusmeeskoor, Vabariiklik Koorijuhtide Segakoor, Estonia Teatri Kammerorkester** ja **solistid**, dirigendid **Ants Soots, Ants Üleoja, Olev Oja, Eri Klas.**. Kavas Ernesaks, Tormis, Sisaski "Litaania Püha Maarjamaa auks" G. Ernesaksa mälestuseks, kl. 19 J. Brahmsi **"Saksa reekviem"**. **Oratooriumikoor, ERSO**, solistid **Pia Freund** (sopran, Soome) ja **Raimo Laukka** (bariton, Soome), dirigent **Andres Mustonen**; reedel, 17. XII kl. 19 **ERSO**. Solist **Hecktor McDonald** (metsasarv, Saksamaa), dirigent **Martin Haselböck** (Saksamaa). Kavas Weberi Sümfoonia nr. 1 C-duur, op. 19, Straussi Metsasarvekontsert nr. 1 Es-duur, op. 19, Beethoveni muusika Goethe draamale "Egmont", op. 84; pühap., 19. XII kl. 16 **III kontsert lastetsüklist "Karumõmmist suureks Karuks"**. Laulmas, pilli mängimas ja muid oskusi näitamas **Eesti Poistekoor**, dirigent **Venno Laul**, klaveril ja orelil **Reet Laul**, Karumõmm **Tõnu Oja.**

VÄRAVATORNIS: laup., 18. XII kl. 16 **Josquin des Pres** (1450—1521) **"Hortus Musicus"**.

TARTU ÜLIKOOLI AULAS: teisip., 14. XII kl. 18 **Gustav Ernesaksa 85. sünniaastapäeva kontsert. Eesti Rahvusmeeskoor, Estonia Teatri kammerorkester** ja **solistid**; dirigendid **Ants Soots, Ants Üleoja, Eri Klas**. Kavas Ernesaks, Tormis, Sisask. NIGULISTES: kolmap., 15. XII kl. 19 **Tõnu Reimann** (viiul) ja **Rolf Uusväli** (orel). Kavas Rheinberger, Haas, Eller.

"HORTUS MUSICUSE" JÕULUKONTSERDID — keskaja jõulumuusika ja Arvo Pärt: pühap., 19. XII kl. 13 RAKVERE KIRIKUS, esmasp., 20. XII kl. 18 HAAPSALU LOSSIKIRIKUS, teisip., 21. XII kl. 18 PALAMUSE KIRIKUS, kolmap., 22. XII kl. 18 VILJANDI JAANI KIRIKUS, neljap., 23. XII kl. 18 TALLINNA TOOMKIRIKUS.

EESTI MUUSIKAAKADEEMIAS

MATKAMAJAS: reedel, 10. XII kl. 17 **ansambli "Brass-Academia" kontsert**, dirigent **Aavo Ots**. Kavas pidulik jõulumuusika.

OLAVI SAALIS: pühap., 12. XII kl. 17 esinevad **Jaanika Rand** (klaver), **Tiina Pähklamägi** (flööt), **Ralf Taal** (klaver). Kavas Bach, Beethoven, Tubin, Jolivet, Schubert jt.

ESTONIA KONTSERDISAALIS: neljap., 16. XII kl. 19 **Eesti Muusikaakadeemia Sümfooniaorkestri kontsert**, solistid **Virgo Veldi** (saksofon), **Marko Martin** (klaver), dirigent **Franck Marquilie** (Prantsusmaa). Kavas Ibert'i Kontsert saksofonile ja orkestrile, Raveli Kontsert vasakule käele ja orkestrile D-duur, Berliozi Fantastiline sümfoonia.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

TALLINNA MATKAMAJAS (Raekoja plats 18): laup, 11. XII kl. 15 esinevad **E. Metsjärve ja L. Jõksi klaveriõpilased.**

OLAVI SAALIS (Pikk tn. 26): pühap., 12. XII kl. 14 esinevad **A. Riikjärve viiuliõpilased.**

VANALINNA MUUSIKAMAJAS (Uus tn. 16): pühap., 12. XII kl. 12 esinevad **H. Taugi ansambliklassi õpilased.**

RAHVUSRAAMATUKOGU NÄITUSED

Tallinn, EE 0100 Tõnismägi 2

Litograafiatehnikas eksliibrised tšehhi ja slovaki kunstnikelt
kuni 21. XII (8. korruse näitusesaalis);
L. Koidula 150-juubelinäitus
kuni 1. I 94 (7. korruse lugemissaalis);
G. Ernesaksa mälestusväljapanek
kuni 17. XII (3. korruse ristikäigus); 12. XII G. Ernesaksa mälestuspäevaks kooride kontsert;
Rahvusraamatukogu juubelinäitus
alates 21. XII (3. korruse peanäitusesaalis);
PF (originaalõnnitluste) **näitus** 21. XII 93 — 21. I 94 (8. korruse näitusesaalis);
Suur lapitekinäitus kuni 17. XII (3. korrusel).

REEDEST REEDENI

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata **püsiekspositsioon "Tallinn 1700—1918" ja Tallinna tarbekunstnike tööde jõulunäitus.**

RAEVANGLAS (Raekoja tn. 4/6) näitus **"Valguse ootel"** (valgustid läbi aegade). Avatud N—E kl. 10.30—17.30.

RAEVANGLA FOTOKELDRIS "LEE" (Raekoja tn. 4/6) **Vidar Lindqvisti** (Soome) **"Saaremaa"**.

EESTI TA AJALOO INSTITUUDI ARHEOLOOGIAMUUSEUMIS (Rüütli tn. 10) näitus **"Eesti muinasaeg"**. Avatud N—L kl. 12—16, ekskursioonidele ettetellimine tel. 44 48 05.

KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tee 2) **Sven Martsoni** (USA) **fotonäitus "Pildid reaalses maailmas", rahvusvaheline fotonäitus "Naine fotokunstis"** ning **Pille Kängsepa, Mall Metsa, Katrin Sasi ja Jane Rannametsa nahkehistööd** (ostuvõimalus). **Avatud T—R kl. 12—17.30, L ja P kl. 12—16.30.**

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) **püsinäitus muuseumi pillikogust** ja **"Üht muinaslugu muusikas ma kuulen..."** (mälestusnäitus Raimond Valgrest). Avatud K—P kl. 10—18.

TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Koidula tn. 12a) maailmanimega kunstniku **Kaffe Fasseti** ideede järgi loodud kudumeid. Avatud K—E kl. 11—18.

KULLO LASTEGALERIIS (Kuninga tn. 6) **Küllike Juhandi-Hiiemäe perenäitus; Saima Randjärve õpilaste tööde näitus; Jäneda kunstiringi näitus "Sissevaade"; nahkehistööde näitus** (saab ka osta) ja **Eesti Raadio IV programmi võistlustööde näitus**. Avatud K—E kl. 11—17.

KALAMAJA GALERIIS (Kotzebue tn. 16) **hologrammid haruldaste loomade kollektsioonist (Boris Grimitlicht, Madis Proso) ja Maie Piheli maalide näitus.**

DOMINIIKLASTE KLOOSTRIS (Vene tn. 16) **keskaegse raidkunsti näitus**. Avatud eelregistreerimisega tel. 44 46 06.

MAARJAMÄE LOSSIS (Pirita tee 56) näitus **"Eesti põimevaip 1984—1993"**.

EESTI RAHVA MUUSEUMIS (Tartu, Veski tn. 32) **näitus "Eestiaegne elegantne mees"**. Avatud K—P kl. 11—18.

EESTI KUNSTIMUUSEUMI JÕHVI FILIAALIS (Jõhvi Kultuurikeskuses) **fotoklubi "Viru" väljapanek "Teater "Tuuleveski"" ja näitus "Valik Adamson-Ericu loomingut"**.

NARVA KUNSTIGALERIIS (Linnamuuseumi filiaal, Kommunaari tee 2) näitus **Lavretsovide muuseumi kogudest, Ellinor Aiki 100. sünniaastapäeva näitus** (Tartu Kunstimuuseumi kogudest), **natüürmort Narva muuseumi kogudest, A. Morejevi personaalnäitus, Narva kunstnike tööd ja J. Lipini fotonäitus "Jäljed veel"**.

NARVA LINNUSES näitus **"Seitse korda mööda" ja mälestusmedalid** (Narva muuseumi kogudest).

SAAREMAA KULTUURIKESKUSE VALGES SAALIS (Kuressaares) **Kadi Kurema graafika**. Avatud E—R kl. 11-18, L 10—15.

SAAREMAA MUUSEUMIS (Kuressaare linnuses) **"Saaremaa vanadel postkaartidel" ja Saaremaa kunstiklubi sügisnäitus**. Avatud K—P kl. 11—17.30.

PÄRNU KULTUURIKESKUSES "CHAPLIN" (Esplanaadi tn. 10) **Jüri Karmi projekt "Tuhande sammuga..."**, läbilõige Eesti Rahva Muuseumi fotokogust 1912—1993 ja näitus **"33 maagilist Lääne-Eesti vaipa"** (ERM-i kogudest).

KRISTLIKUS KOHVIKUS "SAMAARIA" (Lai 34/Vaimu 3) **Leida Pilve akvarellid.**

TALLINNA BOTAANIKAAIA (Kloostrimetsa tee 52) kasvuhooned on ekskursioonidele avatud T, K, N ja L. Vajalik eelregistreerimine tel. 23 90 03 kl. 10—15. (Bussid 34, 38 ja 42.)

EESTI VABAÕHUMUUSEUMI territoorium on avatud iga päev (v.a. esmaspäev) kl. 10—15. Ekskursioonid tel. 55 91 76. Buss nr. 21.

TALLINNA LOOMAAED (Veskimetsas) avatud iga päev kl. 9—15. (Trollid 6, 7 ja 8.)

"Sirbi" toimetus võtab REKLAAMI ja KUULUTUSI vastu iga päev kl. 11—15. Tel. 60 17 03, 60 19 24.

AVATUD EESTI FOND

SOROS/ FCO SCHOLARSHIPS 1994/95

THE OPEN ESTONIA FOUNDATION welcomes applications for scholarships at:

- OXFORD UNIVERSITY for the nine-month academic year 1994/95 for students who have completed first degress not earlier than 1991 and not later than June 1994, and who are registered or intend to register for higher degrees in Estonia.
- Applicants who have been required to do military service, have had a maternity leave or have suffered serious illness, may have completed their first degree in 1990.
- Persons who have studied for more than four months at a university or research institution in the West since 1991 are not eligible.
- The scholarships are intended for postgraduate research work at Oxford University in any of the subjects offered.
- Persons awarded may not register for a degree course at Oxford University.
- YORK UNIVERSITY for a degree course in political philisophy (the idea of political toleration) for twelve months (October 1994 to September 1995 incl.). Eligibility and the terms are as at above.
- Candidates should have excellent academic qualifications and a fluent command of the English language.
- Final selection will be made by Oxford and York Universities.

APPLICATION DEADLINE IS 15 January, 1994.

Application forms, Oxford University bulletins and further information are available at:

OPEN ESTONIA FOUNDATION
Olevimägi 12
Tallinn
Tel. 60 18 95
Office Hours:
Mon-Fri 10.00—13.00

STUDENT ADVISING CENTRE
Struwe 1
Tartu
Tel. 34 756
Office Hours:
Tue-Fri 10.00—16.00

UUSI RAAMATUID

Endel Nirk. SIIN MAA PEAL.

Romaani peamine tegevuspaik on vald Mulgimaa lõunarajal ja selles jälgitakse üsna pika sammuga ajas edasi astudes sealset elu ning inimesi aastast 1910 kuni Teise maailmasõja eelõhtuni. Tegelaskonna tuumikusse kuuluvad kahe talupere — Ruubelite ja Põrkide — kolm sugupõlve nende omavahelistes sidemetes ja suhetes paikkonna muu rahva ning laiema maailmaga. Romaani lõpulehekülgedel ütleb jutustaja: "Sest meile kõigile toona täiesti teadmata olime jõudnud ühe kauni ja lootusrikka ajajärgu loojaku lävele. Sellele väikesele maale ja tema rahvale antud lühike armuaeg hakkas otsa saama, kuuldamatute leinakellade kumin väreles õhtuõhus." Kunstiliselt kujundanud Vaike Pääsuke. 286 lk. "Koolibri", 1993.

EESTLASED TÖÖPATALJONIDES 1941—1942. Mälestusi ja dokumente. Teine raamat.

Kogumiku teises raamatus on juttu Eesti meeste katsumustest Nõukogude tööpataljonides 1941—1942. See on jätkuks käesoleval aastal ilmunud samanimelise kogumiku esimesele raamatule, mille eessõnas oli üldisemalt juttu tööpataljonidest, milleks ja kellest need olid moodustatud, missugused olud seal valitsesid. Teise raamatu eessõnas antakse ajalooline ülevaade tööpataljonide paiknemisest ja numeratsioonist, tehakse arvutusi tööpataljonides surnud meeste hulga määramiseks. Keskse osa raamatust moodustavad 14 mälestuslugu. Raamatu lõpus on arhiivimaterjalid surnud meeste nimekirjaga. Illustreeritud fotode ning Tšeljabinskis Mart Pordi joonistatud värviliste pildikestega mõõdunust. Väljaande ilmumist on toetanud Kultuuri- ja Haridusministeerium.

Koostanud Urmas Usai, kujundanud UAZ-i tööpataljonlane Rudolf Pangsepp, skeemid joonistanud Renata Juga. Esi- ja tagakaanel Taivo Toomi akvarellid Arhangelski oblasti tööpataljonlastest 1941.—1942. aasta talvel. 248 lk. "Olion", 1993.

"VIKERKAAR" nr. 11.

Novembrinumbrit võib temaatiliselt nimetada põhiliselt Kanada ingliskeelset kirjandust tutvustavaks väljaandeks. Siin on Ann Alari tõlkes avaldatud katkend Margaret Atwoodi romaanist "Täiesti sõõdav naine", John Newlove'i "Kassilugu" (Kersti Unt) ja Northrop Frye raamatu "Kriitiline rada" lõpupeatükk, samuti Imre Salusinszky intervjuu "Kriitika ühiskonnas" sama autoriga (Märt Väljataga) ning Robertson Daviesi kirjandusteemaline mõtteavaldus "Suurem segadus on tulekul" (Krista Kaer). Kanada poeetide Leonard Coheni ja Robert Finchi luulet vahendavad Silvi-Aire Pähnapuu ja Reet Sool, Mari Peepre sulest on artikkel "Pikk teekond uuele maale: immigrantide kogemused kanada kirjanduses" ja Ann Alarilt "Kanada kirjanduse tõlkimisest rootsi ja eesti keelde". Kanada-teemalisi kirjutisi leiame ka rubriikidest "Dixi" ja "Kaleidoskoop".

Eesti luulet esindavad Peep Ilmet, Taavi Eelmaa ja Veiko Märka, proosat Veikko Vangonen ("Ouduse rüütel"). Numbrit illustreerivate tööde autori graafik Liina Siibi loomingule heidab lühipilgu Harry Liivrand, Tiit Hennoste kõneleb eesti XX sajandi kirjandusest euroopa modernismi taustal "Hüpped modernismi poole", Arnold Hinnom jätkab mälestusi "Suur heitlus", prantsuse keelest on Enn Sarv tõlkinud tuntud kirjaniku André Maurois' jutuajamise Prantsusmaa peaministri Michel Debré'ga 1959. aastal. "Vaatenurgas" teeb Marju Lepajõe juttu "Hortus Litterarumi" sarjas ilmunud Vergiliuse raamatust, mis sisaldab tema "Bucolica" ja eepose "Aeneis". Hinnangu saavad siin Arvo Valtoni "Liisa ja Robert" (rets. Merle Pajula), Valeria Räniku kolmas luulekogu "Ajast kinni" (Kajar Pruul) ja Margaret Atwoodi "Teenijanna lugu" (Henn-Kaarel Hellat). Numbri lõpetab Oskar Lutsu põljetoni "Vähkmann ja Ko ehk majanduslik tõus" VI peatükk. 96 lk. Hind 4 krooni.

Svend Åge Madsen. JUTUSTADA INIMESI. Romaan.

Svend Åge Madsen (sünd. 1939) on tähtsamaid nüüdistaani kirjanikke. Oma loomingu eest on ta pälvinud Taani Akadeemia suure auhinna. Madseni teosed moodustavad terve jutustuste võrgu, milles kõik on omavahel seotud või suguluses, nii et tema loomingut võib vaadelda kui üht suurt teost. Romaan "Jutustada inimesi" võtabki mitmes mõttes kokku kogu S.Å. Madseni loomingu. Teos koosneb anekdootidest, fantastilistest ja veidratest lugudest, mida jutustatakse ühtaegu nii ironiliselt, huumoriga kui ka tõsiselt. Argu siis lugeja kohkugu, kui ta puutub raamatu lehekülgedel kokku moonutatud sõnade, imelike väljendite ja pahupidi mõistetega: see kõik käib asja juurde. Teose peateemade hulka kuulub tõe väljaselgitamine juttude abil. Taani keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Anne Møller Pedersen, kunstiliselt kujundanud Priit Rea. Raamatu on lugeja kätte toonud humanitaarseltsi "Europeia", kirjastus "Perioodika" ja Dansk Litteraturinformationscenter (Taani). 256 lk.

TAPJA.

"Loomingu" eeskujul on nüüd ka ajakiri "Politsei" asunud välja andma oma raamatukogu. Esimesena nägi selles sarjas trükivalgust põnevusjuttude kogumik "Tapja". Valimik sisaldab üheksa novellilaadset, kaasakiskuva faabula ja ootamatu puändiga lühijuttu, mis lisaks lugemishuvile pakuvad ainet ka mõtisklusteks. Kaanekujundus: Endel Palmiste. Väljaandja: a/s "Centurio". Trükk: "Printall". 64 lehekülge. Hind 4 krooni.

EESTI GEOLOOGIAKESKUSE AASTARAAMAT 1992

Seekordne aastaraamat käsitleb lühidalt 1992. aasta jooksul tehtud 49 geoloogilist tööd ja saadud tulemusi. Raamat on eestikeelne, varustatud ingliskeelse resümeega. Lisaks eeltoodule saab lugeja teavet ka Eesti Geoloogiakeskuse struktuuri, töötajaskonna ja geoloogiafondi (arhiivi) kohta. Toimetanud Mati Niin. 156 lk. Eesti Geoloogiakeskuse kirjastus, 1993.

Aastaraamatut saab osta vaid Eesti Geoloogiakeskusest, Tallinn, Pikk tn. 67.

SOOME MUINASJUTTE.

Kõnesolev ja allpool tutvustatav raamat "Vepsa muinasjutte" kuuluvad uude sarja "Soome-ugri rahvaste muinasjutte". Need esimesed kaks raamatut ilmusid tänu Eesti Vabariigi Kultuuri- ja Haridusministeeriumi toetusele. "Soome muinasjuttudes" on esitatud kümmekond muinaslugu, nagu "Mehine Mikko", "Merest tõusnud mõrsja", "Kuningas ja nupukas talupoiss", "Vetevana vangid", "Lobiseja eit", "Lugu noormehest, kes kuningatütre suu sulges" jt. Tõlkinud Anne Karu, pildid joonistanud Ülle Meister. 64 lk. "Perioodika", 1993.

VEPSA MUINASJUTTE.

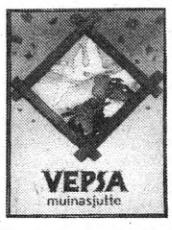

Noorele lugejale võib sissejuhatuseks öelda, et läänemeresoome rühma kuuluvate vepslaste arvu hinnatakse tänapäeval 12—13 tuhandeni, nende praegust asuala võib näha raamatus antud kaardilt. Vepsa keelt võib mõnel määral mõista ka õppimata. Nii on *silm* ja *suu* mõnes vepsa murrakus peaaegu samakujulised sõnad, *kael* on *kagl*, *hobune* on *hebo*, *lammas lambaz* jne. Väljaandes toodud veerandsada muinasjuttu on aastatel 1976—1990 Vepsamaalt Ojati jõe lähiküladest lindistanud ning raamatuks seadnud Kristi Salve, pildid joonistanud Ülle Meister. 80 lk. "Perioodika", 1993.

EESTI ENTSÜKLOPEEDIA KALENDER 1994.

Ametimeestele ja teistele vägagi vajaliku väljaande põhiosa moodustab kalender alates 1993.a. detsembrist kuni 1995. aasta veebruarini. Selles on iga päeva kohta trükitud kellaajad 8 kuni 22 ning jäetud mõnerealine ruum märkmete tegemiseks. Siit leiame andmeid maailma riikide, Eesti maakondade, linnade ja valdade, kõrgkoolide ja välisriikide esinduste kohta Eestis, samuti meie vabariigi välisesinduste kohta, peale selle infot kaugekõnede otsevalimiseks Eestis jm. Kalendri lõpul on leheküljed aadresside ja telefoninumbrite jaoks, samuti märkmikulehed ülestähenduste kirjutamiseks. Koostanud Jüri J. Dubov, Tiina Eipre, Mihkel Jõeveer, Tõnu Koger, Guido Leibur, Elge Maripuu, Endel Risthein, Asmu Saar, Arvi Tampuu ja Vello Tõnso. 192 lk. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1993.

PÕHJAVEE SEISUND 1992. AASTAL

Eesti Geoloogiakeskuse Hüdrogeoloogiaosakonna töötajate koostatud, arvult neljandas informatsioonibülletäänis on rohkesti teavet 1992.a. tehtud uurimuste tulemustest põhjavee režiimi ja kaitse kohta, samuti varude seisundist ning katastri koostamisest. Raamat on eestikeelne, kuid varustatud inglis- ja venekeelsete tabelite ning jooniste pealkirjade ja seletustega, samuti resümeedega. Toimetanud Lehte Savitskaja. 184 lk. Eesti Geoloogiakeskuse kirjastus, 1993.

Bülletääni saab osta Eesti Geoloogiakeskusest, Tallinn, Pikk tn. 67.

Leelo Tungal. VAESED JÕULUD, RIKKAD JÕULUD.

Jõuluvanasid on mitmesuguseid. On vaikse häälega kingitoojaid ja häälekaid, kes ei lase lastel suudki lahti teha ning muudkui jutustavad oma lugusid. See jõuluvana, kellest raamatus pajatatakse, on üks vahepealsetest, kuldse südamega Ernsti-taat, kellel pärast külaskäike vaestesse ja rikkamatesse peredesse on südames ühtaegu nii kurb, rõõmus kui ka pühalik tunne. Tõeline jõulutunne. Illustreerinud Ülle Meister. 14 lk. "Koolibri", 1993.

Rudolf Tobias. KAKS VAIMULIKKU LAULU segakoorile ja orelile.

Väljaandes on avaldatud nelipühalaul "Eks teie tea" ja "Otsekui hirv" (koor psalmist 42). Tekst eesti ja saksa keeles, tõlkinud Heli Mattisen. Koostanud, redigeerinud ja järelsõna kirjutanud Vardo Rumessen. Kujundanud Anneli Aarmaa. Graafika: August Lüüs. 40 lk. Kirjastus "Muusika", 1993.

"KULTUUR JA ELU" nr. 8.

Esimesel veerul võtab sõna Lauri Vahtre — "Nali naljaks, aga sajandid elavad meis edasi". Veel leiame Ivi Proosi mõteavalduse "Varad tagasi! Kuid millise hinnaga?", mis on mõeldud kommentaariks KE eelmises numbris ilmunud artiklile "Varad tagasi!", ja Merike Kronbergi vestluse Torontos elava Leonhard Puuritsaga, kelle ettevõtmisel ja toetusel avati tänavu võidupühal Võrumaal mälestusmärk Eesti Vabadussõja tundmatule sangarile.

Rubriigis "Keelemehe tähelepanekuid" on Uno Liivaku kirjapanek "Turunaistest ja veetlevatest leedidest", Ants Juske ajab juttu kunstnik Jüri Palmiga ("Kunstis domineerib vahel puhas mäng, ja ma ei tea, on see üldse hea"), Andres Kärssiniga aga teeme retke Taani Kuningriigi vetes asuvale Omø saarele, mille nimi pidavat tähendama veerevate ehk rulluvate kivide saart. Numbrist loeme veel New Yorgi vanima eesti koguduse õpetaja Rudolf Kiviranna jutlust "Eesti rahvas ja Eesti kirik" 1943. a. usupuhastuspühal Tallinnas Jaani kirikus, Uno Palingu sulest kirjapanekut, mis on pühendatud Eesti Ringhäälingu rajajale Friedrich Olbreile (1893—1972), lehekülgi Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakonna fotokogust jm. 80 lk.

ENAMPAKKUMISEL
müüa ajakirja toimetuse vara
(mööbel, orgtehnika).
Ostusoov esitada
10., 13. ja 14. detsembril k.a.
Info tel. 44 63 98.

RE KIRJASTUSE "PERIOODIKA"

väljaannete tellimis- ja üksikmüügi hinnad 1994.a.

Indeks	Väljaande nimetus	Ilmumis-sagedus aastas	Aasta tellimis-hind	I p.a. tellimis-hind	Ühe kvartali tellimis-hind	Ühe kuu tellimis-hind	Ühe numbri üksik-müügi hind
	AJALEHED						
69786	Sirp	52	156.-	78.-	39.-	13.-	4.-
69783	Õpetajate Leht	52	52.-	26.-	13.-	4.50	1.50
	AJAKIRJAD						
78163	Akadeemia	12	72.-	36.-	18.-	6.-	8.-
78162	Autorevüü	12	98.-	49.-	24.50	8.15	8.95
78191	Eesti Arst	6	48.-	24.-			9.-
78279	Eesti Loodus	12	96.-	48.-	24.-		10.-
78189	Haridus	4	16.-	8.-			6.-
78167	Keel ja Kirjandus	12	60.-	30.-	15.-	5.-	6.-
70880	Linguistica Uralica	4	36.-	18.-			10.-
78174	Looming	12	84.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78175	Loomingu RK	52	215.-	107.50	53.75.		6.-
78221	Maakodu	12	84.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78222	Põllumajandus	12	60.-	30.-	15.-	5.-	6.-
78166	Kultuur ja Elu	10	70.-	35.-			8.-
78224	Teater. Muusika. Kino	12	60.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78230	Tehnika ja Tootmine	12	96.-	48.-	24.-	8.-	9.-
78245	Vikerkaar	12	72.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78246	Raduga	12	72.-	42.-	21.-	7.-	8.-
	TA TOIMETISED						
78152	Bioloogia	4	36.-	18.-			10.-
78156	Füüsika. Matemaatika	4	40.-	20.-			11.-
78154	Geoloogia	4	32.-	16.-	9.-		
78155	Keemia	4	36.-	18.-			10.-
78158	Ökoloogia	4	32.-	16.-			9.-
78153	Humanitaar- ja Sotsiaalteadused	4	40.-	20.-			11.-

TELLIMUSI VÕETAKSE VASTU VEEL 15.—22. DETSEMBRINI SUUR-KARJA 11 II KORRUSEL. HINNASOODUSTUS!

GALERIID

DRAAKONI GALERII
DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 18)
JÕULU-NÄITUS-MÜÜK.
Avatud E kl. 10—17, T—R kl. 10—18.

TEATRI GALERII
VENE DRAAMA-TEATRI TEATRI GALERIIS (Vabaduse väljak 5)
Zairi MAALID.
Avatud E—R kl. 14—19.

"DECO" GALERIIS (Koidula tn. 11)
SIIM-TANEL ANNUS "Alguses oli pimedus".
Avatud T—R kl. 12—18, tel. 43 08 89.

GALERII MOLEN
GALERIIS "MOLEN" (Viru tn. 19)
SUUR NÄITUSMÜÜK "Aastavahetuse kaelaehe".
Avatud T—R kl. 10—18, L kl. 11—15.

TOKKO & ARRAK GALERII
GALERIIS "TOKKO & ARRAK" (Raekoja pl. 14)
Olav Maran 60. MAALID ERA-KOGUDEST.
Avatud E—L kl. 10—18, muusikasalong iga päev kl. 12—02.

KÜÜ
KÜÜGALERIIS (Tartu, Küütri tn. 2)
JÕULU-NÄITUS-MÜÜK.
Avatud E—L kl. 11—17.

VAAL'GALERII
GALERIIS "VAAL" (V.-Karja tn. 12)
Piret Rohusaare MAALID.
Avatud T—R kl. 12—18 ja L kl. 12—16.

GALERII LIIVAKELL
GALERIIS "LIIVAKELL" (Liivalaia tn. 12)
MAALI, GRAAFIKA, KLAASI ja **METALLI NÄITUSMÜÜK.**
Avatud E—R kl. 10—18, L kl. 10—14.

SAMMAS GALERII
GALERIIS "SAMMAS" (Vabaduse väljak 6)
Ly Lestbergi "ÕHU LOSSID"
kuni 12. XII; 15. XII alates
PISIPLASTIKA NÄITUS-MÜÜK.
Avatud K—P kl. 11—18.

LÜHIKESE JALA GALERII
LÜHIKESE JALA GALERIIS (Lühike jalg 6)
TARBE-KUNSTI NÄITUS-MÜÜK.
Avatud iga päev kl. 10—20.

GALERII G
GALERIIS "G" (Narva mnt. 2)
Eve Luige GRAAFIKA ja Merike Christenseni PORTSELAN.
Avatud T—R kl. 11—18 ja L 10—17.

Diele Galerii
DIELE GALERIIS (Vanaturu kael 3)
eesti graafika NÄITUSMÜÜK. Samas ka raamatud, postkaardid, kunstitarbed.
Avatud E—L kl. 10—18, P kl. 10—15.

TKM
TARTU KUNSTIMUUSEUMIS (Vallikraavi tn. 14)
täna kl. 16 avatakse
Inga Aru ja **Kreg A-Kristringi MAALIDE ja GRAAFIKA NÄITUS;**
isa ja poeg
Julius Kreveri MAALID.

KIVISILLA PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18)
eesti kunsti püsiekspositsioon
kuni 12. XII;
13.—29. XII
galerii suletud.
Avatud K—P kl. 11—18.
Tasuta sissepääs reedeti.

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 6) ja GALERIIS (Vabaduse väljak 8)
Sorose Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse I aastanäitus "AINE-AINETA".
Avatud K—E kl. 12—18.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

EESTI KUNSTIMUUSEUM
RÜÜTELKONNA HOONES (Kiriku plats 1)
1920. a. soome maalikunst Ateneumi kogudest kuni 12. XII.
Püsiekspositsioon "Eesti kujutav kunst". Avatud K—E kl. 11—18.
Restoran "Juta" avatud iga päev kl. 11—18.
TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17)
Põhjamaade tekstiilitriennaal.
(Põhjamaade Kunstikeskuse näitus) kuni 12. XI.
Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon jääb suletuks kogu näituse ajaks.
Avatud K—P kl. 11—18.
KR. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Raua tn. 8)
näitus "Eduard Rüga 90" ja püsiekspositsioon Kristjan Raua loomingust.
Avatud K—P kl. 11—18.
NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste tn. 13) **"Vana kunst".**
Avatud K kl. 14—18 ja N—P kl. 11—18.
ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3)
näitus **"Läti maal ja portselan 1914—1932".**
Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingust.
Avatud K—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

Toimetus: EE0031 Tallinn, Toompuiestee 30. Postiaadress: EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Fax 60 18 83.

"Sirp"
Indeks 69786

Valvetelefon — 60 17 03. Peatoimetaja Toomas Kall — 44 14 16. Sekretariaat ja tegevtoimetaja Ruth Nõmm — 60 17 03. Toimetajad: kirjandus, Peeter Künstler — 60 19 05; teater ja film, Maris Balbat — 60 12 46; kunst, Katrin Kivimaa — 60 19 05; muusika, Tiina Mattisen — 60 18 22; haridus ja teadus, Elle Anupõld — 60 19 24; Tartu korrespondent Tõnu Ehasalu — 34 573 (E ja N kl. 15—16); keeletoimetaja, Lea Malvik — 60 17 03; korrektuur — 60 12 46; arvutikujundus, Gädvi Kuklase ja arvutiruum — 60 27 93; kuulutused — 60 19 24, 60 17 03.
"Sirp" ilmub kord nädalas reedeti. Väljaandja kirjastus "Perioodika", Tallinn, Pärnu mnt. 8.
Trükk r/e "Printall", Tallinn. Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat.
Tellimise nr. 5423

Toimetus käsikirju ei retsenseeri ega tagasta. Praakeksemplaride korral pöörduda kirjastuse tehnilise kontrolli poole, tel. 68 14 11.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10